

Kongregacija za verski nauk
DOSTOJANSTVO OSEBE – *DIGNITAS PERSONAE*
NAVODILO O NEKATERIH BIOETIČNIH VPRAŠANJIH

Kongregacija za verski nauk

DOSTOJANSTVO OSEBE

DIGNITAS PERSONAE

**Navodilo o nekaterih
bioetičnih vprašanjih**

Družina
Ljubljana
2009

Kongregacija za verski nauk
DOSTOJANSTVO OSEBE
NAVODILO O NEKATERIH BIOETIČNIH VPRAŠANJIH

Izvirnik
Congregation for the Doctrine of the Faith
INSTRUCTION DIGNITAS PERSONAE
ON CERTAIN BIOETHICAL QUESTIONS
Città del Vaticano 2009

© Città del Vaticano
© Slovenska izdaja: Družina, d. o. o.
zanjo dr. Janez Gril

Prevod in spremna beseda dr. Tadej Strehovec, OFM
Lektorirala Marija Bratina
Redakcija in uredništvo Rafko Valenčič
Prelom Družina, d. o. o.
Tisk Tiskano v Sloveniji
Ljubljana 2009

Več informacij o knjigah založbe Družina dobite na
www.druzina.si

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

17.023.33
27-428

DOSTOJANSTVO osebe = (Dignitas personae) : navodilo o nekaterih bioetičnih vprašanjih / [pripravila] Kongregacija za verski nauk ; [prevod in spremna beseda Tadej Strehovec]. - Ljubljana : Družina, 2009

Prevod dela: Instruction dignitas personae on certain bioethical questions

ISBN 978-961-222-757-9

1. Vzp. stv. nasl.

245526016

UVOD

1. Vsakemu človeku mora biti priznано dostojanstvo osebe od spočetja do naravne smrti. To temeljno vodilo izraža veliki »DA« človekovemu življenju in mora biti v središču etičnega razmišljanja o biomedicinskih raziskavah, ki imajo vedno pomembnejšo vlogo v današnjem svetu. Cerkveno učiteljstvo je pogosto posredovalo pri razreševanju moralnih vprašanj s tega področja. Še posebej pomembno je bilo *Navodilo Dar življenja (Donum vitae)*.¹ Dvajset let po njegovi objavi je primeren čas za njegovo dopolnitev z novimi izsledki.

Navodilo *Dar življenja* ostaja popolnoma veljavno v okviru načel, na katerih temelji, kot tudi glede moralnih vrednotenj, ki jih izraža. Toda nove tehnologije v biomedicini, ki so se pričele uporabljati na občutljivih področjih življenja človeka in družine, so spodbudile nadaljnja vprašanja, posebno na področjih raziskav človeških zarodkov, uporabe izvornih celic v terapevtske namene ter na drugih področjih eksperimentalne medicine. Nova vprašanja zahtevajo ustrezne odgovore. Hitrost znanstvenega razvoja na tem področju in odmevi v družbenih obćilih so v javnosti vzbudili pričakovanja in zaskrbljenost. Zakonodajna telesa so pogosto pred nalogo, kako se odločiti glede teh vprašanj in jih pravno urediti, pri čemer se kdaj obrnejo tudi na mnenje ljudstva z referendumom.

Takšen potek dogodkov je privedel *Kongregacijo za verski nauk* k pripravi *novega doktrinalnega navodila*, ki odgovarja na nekaj novejših vprašanj v luči kriterijev, ki so bili podani v navodilu *Dar življenja*. Obenem pa osvetli in preuči nekatere pomembne teme, ki so sicer že bile obravnavane, vendar potrebujejo dodatno pojasnitev.

---

¹ Kongregacija za verski nauk, *Navodilo Dar življenja (Donum vitae; izvirni naslov: Navodilo o spoštovanju porajajočega se življenja in o dostojanstvu roditve /22. 2. 1987/)*, Cerkveni dokumenti 36, Družina, Ljubljana 1987; (AAS 80 /1988/ 70-102).

2. *Kongregacija za verski nauk* si je pri izdelavi te študije pomagala z analizo *Papeške akademije za življenje* in se posvetovala s številnimi strokovnjaki, ozirajoč se na znanstvene vidike teh vprašanj, da bi nanje odgovorila po načelih krščanskega pogleda na človeka. Okrožnici *Sijaj resnice*² in *Evangelij življenja*³ Janeza Pavla II. kot tudi druge izjave cerkvenega učiteljstva dajejo jasna metodološka in vsebinska stališča za preučevanje teh vprašanj.

Na področju današnjega filozofskega in znanstvenega raziskovanja številni znanstveniki in filozofi v duhu *Hipokratove prisege* pojmujejo medicino kot pomočnico človeški krhkosti, pri zdravljenju bolezni, lajšanju trpljenja in zdravstveni oskrbi vseh ljudi. Drugi pa v imenu filozofije in znanosti presojujejo razvoj biomedicinske tehnologije predvsem z vidika evgenike.

3. Pri predstavitvi načel in moralnega vrednotenja človeškega življenja na področju biomedicinskih raziskav katoliška Cerkev črpa iz *luči razuma in vere* ter skuša izpostaviti celostno vizijo človeka in njegove poklicanosti; to je takšnega človeka, ki je zmožen združiti vse, kar je dobrega v njegovem delovanju pa tudi v raznih kulturnih in verskih tradicijah, ki neredko kažejo veliko spoštovanje do življenja.

Cerkveno učiteljstvo spodbuja in podpira takšna kulturna izhodišča, ki obravnavajo znanost kot neprecenljivo pomoč vsemu, kar je v korist splošne dobrobiti življenja in dostojanstva vsakega človeka. Zato Cerkev spremlja znanstvene raziskave z naklonjenostjo in želi, da bi številni kristjani zavzeto delali na področju razvoja biomedicine in v tem okolju izpričevali svojo vero. Prav tako želi, da bi bili izsledki teh raziskav dostopni tudi v revnih in z boleznimi prizadetih predelih sveta, da bi tako odpravili največje in najbolj pretresljive človeške stiske. Navsezadnje se Cerkev želi približati

² Janez Pavel II., Okrožnica *Sijaj resnice* (*Veritatis splendor*; 6. 8. 1993), *Cerkveni dokumenti* 52, Ljubljana 1994: (AAS 85 /1993/ 1133-1228).

³ Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja* (*Evangelium vitae*; 25. 3. 1995), *Cerkveni dokumenti* 60, Družina, Ljubljana 1995: (AAS 87 /1995/ 401-522).

vsakemu človeku, ki telesno ali duševno trpi, da bi tako pri-
našala uteho, pa tudi luč in upanje. To daje globlji smisel
tudi boleznim in izkušnji s smrtjo, ki sta del človeškega življe-
nja in zaznamujeta zgodovino vsakega človeka, da je odprt v
skrivnost vstajenja. Pogled Cerkve je resnično poln zaupa-
nja, kajti »življenje bo zmagalo, kakor lahko trdno upamo.
Da, življenje bo slavilo zmago, ker so resnica, dobroti, veselje
in pravi razvoj na njegovi strani. Bog, ki ljubi življenje in ga
velikodušno razdaja, je na strani življenja.«⁴

Navodilo je namenjeno katoličanom in vsem, ki iščejo
resnico.⁵ Ima tri dele: v prvem povzema nekaj temeljnih an-
tropoloških, teoloških in etičnih prvin; v drugem delu obrav-
nava nova vprašanja s področja posredovanja življenja; tretji
del pa preučuje nove postopke z zarodki in s človeškim de-
dnim zapisom.

---

⁴ Janez Pavel II., Nagovor udeležencem sedmega zasedanja Papeške
akademije za življenje (3. 3. 2001), 3: AAS 93 (2001), 446.

⁵ Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Vera in razum (Fides et ratio)* (14. 9.
1998), Cerkveni dokumenti 80, Družina, Ljubljana 1999, 1: AAS 91
/1999/ 5.

Prvi del

ANTROPOLOŠKI, TEOLOŠKI IN ETIČNI VIDIKI ČLOVEŠKEGA ŽIVLJENJA IN NJEGOVEGA POSREDOVANJA

4. V zadnjih desetletjih je medicinska veda naredila velik korak na področju poznanja začetnih obdobj človeškega življenja. Bolje pozna biološko sestavo človeka in proces njegovega porajanja. Takšen razvoj je vsekakor pozitiven in zasluži podporo, ko pomaga premagovati in zdraviti bolezen ter vnovič vzpostavi normalno stanje za posredovanje človeškega življenja. Negativen in nesprejemljiv pa je, če gre za uničevanje človeških bitij, če uporablja sredstva, ki ne spoštujejo dostojanstva osebe, ali če je uporabljen za namene, nasprotne celostni dobrobiti človeka.

Že od samega začetka življenja človeškega telesa ne smemo pojmovati zgolj kot skupek celic. Človeški zarodek se namreč razvija postopoma, po natančno določenem načrtu (programu) in z zelo jasnim ciljem, ki se pokaže z rojstvom vsakega otroka.

Prav je, da se spomnimo *osnovnih etičnih kriterijev*, podanih v navodilu *Dar življenja* za ovrednotenje vseh moralnih vprašanj, ki se nanašajo na postopke v zvezi s človeškim zarodkom. »Zato sad človeškega spočetja zahteva od prvega trenutka svojega obstoja, to je že takoj, ko se izoblikuje zigota, tisto brezpogojno spoštovanje, ki ga moralno dolgujemo človeškemu bitju v njegovi telesni in duhovni celoti. Človeško bitje moramo spoštovati in ravnati z njim kot z osebo že takoj od njegovega spočetja dalje in smo mu zaradi tega od tistega trenutka naprej dolžni priznavati osebne pravice, med katerimi je predvsem nedotakljiva pravica vsakega nedolžnega človeškega bitja do življenja.«⁶

⁶ Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, I, 1: (AAS 80 /1988/ 79).

5. To etično načelo, ki ga je razum sposoben prepoznati za resničnega in skladnega z naravnim moralnim zakonom, mora biti temelj vsake zakonodaje na tem področju.⁷ Dejansko to predpostavlja *resnico ontološkega značaja* o kontinuiteti v razvoju človeka, kot je to jasno pokazalo navodilo *Dar življenja* na temelju znanstvenih dokazov.

Navodilo sicer ni opredelilo zarodka kot osebo, da bi se izognilo izjavi izrecno filozofske narave; kljub temu je nakazalo, da obstaja resnična povezava med ontološko dimenzijo in specifično vrednostjo vsakega človeškega življenja. Čeprav prisotnosti duše ne moremo eksperimentalno opazovati, dajejo znanstvena dognanja človeškega razuma glede človeškega zarodka »dragocene indice za spoznanje obstoja osebe v prvem trenutku človeškega življenja. Kako bi lahko torej človek-posameznik ne bil človeška oseba?«⁸ Torej, resničnost človeka v njegovem celotnem obdobju življenja, tako pred rojstvom kot po njem, nam ne dovoljuje vsiljevati sprememb v naravi oziroma v lestvici moralnih vrednot, saj ima človek *popoln antropološki in etični status*. Zato ima tudi človeški zarodek od vsega začetka dostojanstvo, ki pripada osebi.

6. Spoštovanje tega dostojanstva pripada vsakemu človeku, ker vsak v sebi neizbrisno nosi svoje dostojanstvo in vrednost. *Izvirno okolje za začetek človeškega življenja je zakon in družina*, kjer se poraja preko dejanja, ki izraža vzajemno ljubezen med moškim in žensko. Posredovanje življenja, ki je

---

⁷ Človekove pravice, kot jih je papež Benedikt XVI. vnovič poudaril, še posebno pravica do življenja vsakega človeka, »temeljijo na naravnem zakonu, zapisanem v človeška srca in prisotnem v različnih kulturah in civilizacijah. Odtujitev človekovih pravic iz tega konteksta bi pomenila njihovo omejevanje in podrejenost relativnim konceptom, po katerih bi se lahko pomen in interpretacija pravic spreminjala in njihova univerzalnost zanikala v imenu drugačnih kulturnih, političnih, socialnih in celo verskih pogledov. Tej vrsti različnih pogledov ne sme biti dovoljeno zamegliti dejstvo, da niso splošne samo pravice, temveč da je tudi človek predmet teh pravic« (Nagovor Generalni skupščini Združenih narodov; 18. 4. 2008; v: AAS 100 /2008/ 334).

⁸ Prav tam, II, A, 1: (AAS 80 /1988/, 87).

resnično odgovorno do novorojenega otroka, »mora biti sad zakona«. ⁹

Zakon poznajo v vseh časih in vseh kulturah in je v resnici nekaj, kar »je Stvarnik v svoji modrosti in previdnosti postavil z namenom, da bi z njim v človeštvu uresničeval svoj načrt ljubezni. Po medsebojni podaritvi, ki je zakoncem lastna in izključna, težijo ti po osebem združenju. Tako se medsebojno dopolnjujejo, da morejo sodelovati z Bogom pri roditvi in vzgoji novih življenj.« ¹⁰ Z rodovitnostjo zakonske ljubezni moški in ženska »jasno izražata, da je temelj njunega zakonskega življenja pristni 'da', ki sta ga izrekla in ga živita v medsebojnih odnosih in vzajemni odprtosti življenju ... Naravni zakon, ki je temelj za spoznanje resnične enakosti med osebami in ljudstvi, si zasluži, da se opredeli kot vir, ki navdihuje odnose med zakonci v njihovem odgovornem posredovanju življenja. Posredovanje življenja je zapisano v naravo in njene zakonitosti so nenapisane norme, na katere se moramo sklicevati.« ¹¹

7. Prepričanje Cerkve je: kar je človeško, ni *v veri* le sprejeto in spoštovano, temveč tudi očiščeno, povzdignjeno in izpopolnjeno. Potem ko je Bog ustvaril človeka po svoji podobi in sličnosti (prim. *1 Mz* 1,26), je opisal svojo stvaritev, človeka, kot 'zelo dobro' (*1 Mz* 1,31), in tako sprejel tudi Sina (prim. *Jn* 1,14). Božji Sin je v skrivnosti učlovečenja potrdil dostojanstvo telesa in duše, ki predstavljata človeka. Kristus ni zavračal človeške telesnosti, marveč je razodel njen pomen in

⁹ Pavel VI., Okrožnica *Posredovanje človeškega življenja (Humanae vitae)*; 25. 7. 1968), Ljubljana 1968: (AAS 60 / 1968 / 485-486).

¹⁰ Benedikt XVI., Nagovor udeležencem mednarodnega kongresa, ki ga je pripravila Lateranska papeška univerza ob 40. obletnici okrožnice *Humanae vitae* (10. 5. 2008), v: *L'Osservatore Romano*, 11.5.2008, 1; prim. Janez XXIII., Okrožnica *Mati in Učiteljica (Mater et Magistra)*; 15. 5. 1961), Typografia Poliglotta Vaticana 1962, III: AAS 53 (1961), 447. Prim. J. Juhant – R. Valenčič, *Družbeni nauk Cerkve*, Mohorjeva družba, Celje 1994.

¹¹ Drugi vatikanski koncil, *Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu (Gaudium et spes)* (1965), 22.

vrednost: »V resnici samo v skrivnosti učlovečene Besede res v jasni luči zažari skrivnost človeka.«¹²

S tem ko je postal eden izmed nas, nam je Sin omogočil, da postanemo »Božji otroci« (Jn 1,12), »deležni božanske narave« (2 Pt 1,4).

Ta nova razsežnost ni v nasprotju z dostojanstvom bitja, ki ga lahko vsak razumsko prepozna, ampak le-tega povzdiguje proti širšemu obzorju življenja, ki je lastno Bogu, in nam daje sposobnost globlje razmišljati o človeškem življenju in o dejanjih, ki ga ustvarijo.¹³

V luči teh verskih resnic se spoštovanje posameznega človeka, ki je zahteva razuma, še bolj utrjuje in poveča. Tako vidimo, da ni nasprotja med priznavanjem dostojanstva in potrjevanjem svetosti človeškega življenja. »Različni v preteklosti pokazani načini, s katerimi Bog skrbi za svet in človeštvo, se medsebojno ne izključujejo, temveč se – nasprotno – med seboj dopolnjujejo in prepletajo. Njihov izvor in cilj sta v večnem, modrem in ljubečem božjem načrtu, ki moške in ženske vodi k 'oblikovanju po podobi Sina' (Rim 8,29)«. ¹⁴

8. Če za izhodišče vzamemo medsebojni odnos teh dveh razsežnosti, *človeške in božanske*, lahko bolje razumemo, zakaj je človek nedotakljiva vrednota: *deležen je večne poklicanosti in je poklican k udeležbi trinitarične ljubezni živega Boga.*

Ta vrednota pripada vsem ljudem brez razlike. Zaradi samega dejstva, da obstaja, je treba vsakega človeka v polnosti spoštovati. Zavreči je treba uvajanje diskriminacijskih meril o človekovem dostojanstvu na osnovi biološkega, psihološkega, kulturološkega ali zdravstvenega razvoja. Človek, ustvarjen po božji podobi, v vsakem obdobju svojega obstoja odseva »obraz njegovega edinorojenega Sina ... Ta brezmejna in

¹² Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 37-38: (AAS 87 /1995/ 442-444).

¹³ Janez Pavel II., Okrožnica *Sijaj resnice*, 45: (AAS 85 /1993/ 1169).

¹⁴ Benedikt XVI., Nagovor Generalni skupščini Papeške akademije za življenje in Mednarodnemu kongresu o temi »Človeški zarodek v predvgnedritvenem obdobju« (27. 2. 2006): AAS 98 (2006), 264.

nedoumljiva ljubezen Boga do človeka razkriva, do kakšne mere je človeška oseba vredna ljubezni sama v sebi, neodvisno od česar koli drugega, kot je npr. inteligenca, lepota, zdravje, starost itd. Na kratko, človeško življenje je vedno dobrina, ker je 'v svetu razodetje Boga, znamenje njegove navzočnosti, sled njegove slave' (Evangelij življenja, 34).¹⁵

9. Ti dve razsežnosti življenja, naravna in nadnaravna, nam omogočata bolje razumeti, v kakšnem smislu *dejanja*, ki omogočajo obstoj novega človeškega življenja, dejanja, s katerimi se mož in žena podarita drug drugemu, v bistvu *odražajo trinitarično ljubezen*. »Bog, ki je ljubezen in življenje, je moškega in žensko poklical k posebni deležnosti pri njegovi skrivnosti osebnostnega občestva in pri njegovem delu kot Stvarnika in Očeta.«¹⁶

Krščanski zakon je zakoreninjen »v naravnem dopolnjevanju moža in žene ter živi iz osebnega hotenja zakoncev, da bosta vse svoje življenje delila to, kar imata, in to, kar sta. Zato je tako občestvo sad in znamenje globokih človeških zahtev. Toda v Kristusu Gospodu Bog spremlja to človeško zahtevo, jo potrjuje, očiščuje in z zakramentom zakona vodi k dopolnitvi. V zakramentalni sklenitvi zakona daje Sveti Duh krščanskim zakoncem dar nove skupnosti, dar ljubezenskega občestva, ki je živa in stvarna podoba tiste edinstvene enote, ki iz Cerkve napravlja skrivnostno telo Gospoda Jezusa Kristusa.«¹⁷

10. Cerkev z izrekanjem etične sodbe o nekaterih novejših medicinskih raziskovanjih glede človeka in njegovih začetkov ne posega v avtonomijo medicinske znanosti, temveč vse prizadete poziva k etični in družbeni odgovornosti pri njihovem delu. Opozarja, da se etična vrednost biomedicinskih

---

¹⁵ Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, Uvod, 3: (AAS 80 /1988/ 75).

¹⁶ Prim. Drugi vatikanski koncil, *Izjava o verski svobodi (Dignitatis humanae; 1964)*, 14.

¹⁷ Prim. Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, II, A, 1: (AAS 80 /1988/ 87).

raziskav meri po *brezpogojnem spoštovanju slehernega človeka* v vsakem trenutku njegovega obstoja, prav tako tudi po *spoštovanju specifičnih lastnosti dejanj, ki porajajo življenje*. Posredovanje cerkvenega učiteljstva je del njegovega poslanstva pri *oblikovanju vesti*, ko oznanja neokrnjeno resnico, ki je Kristus, in hkrati potrjuje moralna načela, ki izhajajo iz same človeške narave.¹⁸

---

¹⁸ Prav tam, II, B, 4 : (AAS 80 / 1988/ 92).

Drugi del

NOVA VPRAŠANJA NA PODROČJU REPRODUKCIJE

11. V luči navedenih načel moramo pojasniti nekatera vprašanja glede posredovanja življenja, ki so se pojavila in postala jasnejša v letih od izida *Navodila Dar življenja*.

Postopki v pomoč plodnosti

12. Pri zdravljenju neplodnosti morajo novi medicinski postopki spoštovati tri temeljne dobrine: a) pravico do življenja in telesno nedotakljivost vsakega človeškega bitja od spočetja do naravne smrti; b) zakonsko zvezo, ki vključuje vzajemno spoštovanje pravice, da postaneta oče in mati samo drug preko drugega;¹⁹ c) specifično vrednoto človeške spolnosti, ki zahteva, »da je človeško posredovanje življenja sad zakonskega dejanja, ki je značilno za ljubezen med zakoncema«.²⁰ Postopkov, ki pomagajo pri posredovanju življenja, »ne smemo odklanjati zato, ker so umetni. Kot takšni kažejo na možnosti medicinske znanosti. Vrednotiti jih moramo pod moralnim vidikom, ko jih nanašamo na dostojanstvo človeške osebe, ki je poklicana, da uresniči božjo poklicanost k daru ljubezni in daru življenja.«²¹

V luči tega načela so zato nedopustne vse tehnike heterologne umetne oploditve²² kot tudi tiste tehnike homologne

¹⁹ Prav tam, Uvod, 3: (AAS 80 /1988/ 75).

²⁰ Izraz *heterologna umetna oploditev ali posredovanje življenja* se nanaša na »postopke, ki vključujejo uporabo spolnih celic darovalca, ki ni poročeni sozakonec« (Navodilo *Dar življenja*, II); (AAS 80 /1988/ 86).

²¹ Izraz *homologna umetna oploditev ali posredovanje življenja* se nanaša na »postopke, ki za doseganje spočetja vključujejo uporabo spolnih celic poročenega para« (Navodilo *Dar življenja*, II); (AAS 80 /1988/ 86).

²² Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, II, B, 6: (AAS 80 /1988/ 94).

umetne oploditve,²³ ki nadomeščajo spolni odnos zakoncev. Dovoljeni pa so tisti postopki, ki so nekak *pripomoček dejanju zakoncev in njegovi plodnosti*. Navodilo *Dar življenja* pravi: »Zdravnik je v službi oseb in človeške roditve: zdravnik nima oblasti, da bi z njo razpolagal ali o njej odločal. Zdravniški poseg spoštuje dostojanstvo osebe tedaj, ko meri na to, da pomaga zakonskemu dejanju s tem, da olajša njegovo izvršitev ali pa mu omogoča doseči svoj cilj, brž ko je bilo normalno izvršeno.«²⁴ Glede homologne umetne oploditve nadalje pojasnjuje: »Homologna umetna oploditev znotraj zakona ne more biti dopuščena; izjema je primer, ko bi tehnično sredstvo ne nadomestilo zakonskega dejanja, marveč ga olajšalo in mu pomagalo k dosegi njegovega naravnega cilja.«²⁵

13. Dovoljeni so postopki, usmerjeni k odstranjevanju ovir za naravno oploditev, kot so na primer hormonsko zdravljenje neplodnosti, operacija endometrioze, čiščenje jajcevodov oziroma mikrokirurški posegi za prepustnost jajcevodov. Vse te postopke lahko obravnavamo kot *verodostojno zdravljenje*, kajti z odpravljanjem vzroka neplodnosti poročeni par lahko s spolnim občevanjem posreduje življenje, ne da bi v sam spolni odnos kakorkoli posegal zdravnik. Noben tak poseg ne nadomesti zakonskega dejanja, ki je edino vredno odgovornega posredovanja življenja.

V pomoč številnim neplodnim parom, ki si želijo otroke, je potrebno s pomočjo ustrezne zakonodaje spodbujati in omogočati posvojitev osirotelih otrok, ki za ustrezen človeški razvoj potrebujejo domače ognjišče. Poleg tega je treba spodbujati raziskave in investicije, ki bi preprečevale neplodnost.

---

²³ Prim. Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, II: (AAS 80 /1988/ 86).

²⁴ Trenutno število žrtvovanih zarodkov celo v tehnično najbolj naprednih centrih za umetno oploditev presega 80 %.

²⁵ Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 14: (AAS 87 /1995/ 416).

Oploditev in vitro in namerno uničevanje zarodkov

14. Dejstvo, da postopek oploditve *in vitro* (v epruveti) pogosto vključuje hoteno uničevanje zarodkov, je bilo že omejneno v Navodilu *Dar življenja*.²⁶ Nekateri so to pripisovali postopkom, ki naj bi bili tedaj še vedno dokaj nepopolni. Poznejše izkušnje pa so pokazale, da vsi postopki oplojevanja *in vitro* potekajo tako, kot da bi bili človeški zarodki zgolj skuppek človeških celic, namenjenih za uporabo, izbiro in uničenje.

Res je, da približno tretjini žensk s pomočjo umetne oploditve uspe zanositi. Kljub temu je treba poudariti, da je - glede na delež vseh ustvarjenih in rojenih zarodkov - *število zavrženih zarodkov, izjemno visoko*. Te izgube izvajalci oploditve *in vitro* predstavljajo kot nujno ceno za uspeh. V resnici vzbuja skrb dejstvo, da raziskave na tem področju stremijo zlasti k povečanju deleža rojenih otrok neplodnih žensk, ki se podvržejo obravnavi, ne pokažejo pa resničnega zanimanja za pravico do življenja vsakega posameznega zarodka.

15. Pogosto se sklicujejo na to, da je izguba zarodkov v večini primerov nenamerna, oziroma da se zgodi resnično proti volji staršev in zdravnikov. Pravijo, da naj bi šlo za tveganje, ki se ne razlikuje veliko od tveganja pri naravnem spočetju; in še: če bi hoteli posredovati življenje popolnoma brez tveganja, bi v praksi to pomenilo, da ne bi storili ničesar. Res je, da vse izgube zarodkov med procesom oploditve *in vitro* niso po volji tistim, ki so v postopku udeleženi. Res pa je tudi, da so v veliko primerih zavračanje, uničenje in izguba zarodkov vnaprej predvideni in hoteni.

Zarodke, ki nastanejo *in vitro* in imajo napake (hibe), takoj zavržejo. Vedno več je tudi primerov, ko zakonski pari, ki nimajo težav s plodnostjo, uporabljajo umetne postopke

²⁶ Prim. Pij XII., Nagovor 2. svetovnemu kongresu na temo človeške reprodukcije in sterilnosti v Neaplju (19. 5. 1956), v: AAS 48 (1956), 470; Pavel VI., Okrožnica *Posredovanju človeškega življenja*, 12: (AAS 60 /1968/ 488-489); Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, II, B, 4-5: (AAS 80 /1988/ 90-94).

posredovanja življenja, da si zagotovijo gensko selekcijo potomcev. V številnih državah je že običajen postopek spodbujanje ovulacije, da bi pridobili veliko število jajčec, ki jih nato oplodijo. Nekaj jih vnesejo v maternico, druga zamrznejo za morebitno poznejšo uporabo. Razlog za vnos večjega števila zarodkov je povečanje možnosti, da se bo vsaj eden ugnezdil. Pri tem postopku je torej število prenesenih zarodkov večje od števila želenih otrok; pričakuje se, da bodo nekateri zarodki izgubljeni, ob tem pa se izognejo večplodni nosečnosti. Tako praksa prenašanja večjega števila zarodkov v resnici kaže *popolnoma popredmeteno ravnanje s človeškimi zarodki*. V oči bije dejstvo, da niti splošna poklicna etika (deontologija) niti zdravstvene oblasti na nobeni ravni medicine nikoli ne bi dovolile zdravstvenih posegov s tako visoko verjetnostjo neuspeha in posledične smrti. Metode oploditve *in vitro* so sprejete na predpostavki, da v tekmi z željo po potomstvu posamezen človeški zarodek ne zasluži dolžnega spoštovanja.

Takšna žalostna resničnost, ki je pogosto zamolčana, je v resnici vredna obžalovanja, kajti »različne tehnike umetne oploditve, za katere bi se zdelo, da so v službi življenja in ki se pogosto opravljajo s tem namenom, dejansko odpirajo vrata novim napadom proti življenju«.

16. Poleg tega Cerkev zagovarja stališče, da je etično nesprejemljivo ločiti *posredovanje življenja od celostnega osebnega konteksta zakonskega dejanja*: človeško posredovanje življenja je osebno dejanje zakoncev in je kot tako nenadomestljivo. Samoumevno sprejemanje izjemno številnih splavov, ki so del procesa oploditve v epruveti, nazorno kaže, kako zamenjava zakonskega dejanja s tehničnim postopkom, ki je v nasprotju s spoštovanjem posredovanja življenja in ki ga ni mogoče zreducirati zgolj na razmnoževanje, vodi k oslabitvi dolžnega spoštovanja vsakega človeka. Priznanje takšnega spoštovanja po drugi strani sloni na zaupnosti zakoncev, ki jo poživlja zakonska ljubezen.

Cerkev priznava pravico do želje po otroku in razume trpljenje parov, ki se soočajo z neplodnostjo. Vendar takšna želja ne sme nikoli tako prevladati, da bi zanikala človekovo do-

stojanstvo. Želja po otroku ne more upravičiti »proizvodnje« potomcev, prav tako pa odločitev, da je otrok nezaželen, ne more opravičiti zavračanja ali uničenja že spočetega otroka.

Kaže, da se nekateri raziskovalci, ki ne priznavajo etičnih meril, zavedajo pa se vseh zmožnosti tehnoloških procesov, predajajo tako logiki povsem subjektivnih želja²⁷ kot tudi ekonomskim pritiskom, ki so na tem področju zelo močni.

Ob takšni manipulaciji s človekom na stopnji zarodka je potrebno ponoviti, da »Božja ljubezen ne dela razlike med plodom, ki je še v maternici, in otrokom, mladostnikom, odraslim ali starcem. Bog ne pozna te razlike, ker v vseh vidi odsev svoje podobe ... (1 Mz 1,2). Zato cerkveno učiteljstvo nenehno razglaša svetost in nedotakljivost vsakega človeškega življenja od spočetja do naravne smrti.«²⁸

Vnos moške spolne celice v citoplazmo jajčne celice (ICSI)

17. Med novejšimi metodami umetne oploditve velja omeniti *vnos moške celice v citoplazmo jajčne celice (ICSI – Intra Cytosplasmic Sperm Injection)*.²⁹ Ta metoda se zaradi učinkovitosti pri premagovanju različnih oblik moške neplodnosti danes uporablja vedno pogosteje.³⁰

Tako kot na splošno velja za oploditev v epruveti, velja tudi za ICSI kot eno izmed njenih variant, da je nedopustna.

---

²⁷ Vedno večje je število oseb, celo neporočenih, se zateka k postopkom umetnega posredovanja življenja. Takšna dejanja slabijo institucijo zakonske zveze in povzročajo, da se otroci rojevajo v okolju, ki zanje ne zagotavlja vseh pogojev za dosego polnega človeškega razvoja

²⁸ Benedikt XVI., Nagovor Generalni skupščini Papeške akademije za življenje in Mednarodnemu kongresu na temo »Človeški zarodek v obdobju pred ugnezditvijo« (27. 2. 2006), v: AAS 98 (2006) 264.

²⁹ Vnos moških spolnih celic v citoplazmo jajčeca je skoraj v vsakem pogledu podoben drugim oblikam oploditve v epruveti z razliko, da se pri tem postopku oploditev v epruveti ne odvija samodejno, temveč z vnosom bodisi ene same prej izbrane semenčice ali pa z vnosom prvotne spolne klične celice, ki je predhodno vzeta moškemu.

³⁰ Med specialisti potekajo razprave glede tveganja za telesno zdravje s takšno metodo spočetih otrok.

Razlog je v tem, da je pri tem posredovanje življenja popolnoma ločeno od zakonskega dejanja. ICSI se namreč izvaja »zunaj telesa zakoncev s pomočjo dejanj tretje osebe, katere pristojnosti in tehnična dejavnost določata uspeh posega. Takšna metoda umetne oploditve zaupa življenje in identiteto zarodka moči zdravnikov in biologov ter vzpostavlja gospostvo tehnike nad izvorom in namenom človeške osebe. Takšno razmerje gospostva je samo v sebi v protislovju z dostojanstvom in enakostjo, ki mora biti skupna staršem in otrokom. Spočetje *in vitro* je rezultat tehničnega dejanja, ki nadzira oploditev. Le-ta ni izraz in sad svojevrstnega dejanja zakonske združitve, niti ni dejansko tako dosežena niti neposredno hotena.«³¹

Zamrzovanje zarodkov

18. Eden izmed načinov za doseg večjega uspeha pri metodi oploditve v epruveti je večkratna ponovitev postopka (multiplikacija). Z namenom, da se izognejo vsakokratnemu odvzemanju jajčec iz ženskega telesa, proces običajno vključuje en sam poseg, kjer hkrati odvzamejo večje število jajčec. Temu sledi spočetje več zarodkov v epruveti; te nato zamrznejo.³² Če žena v prvem poskusu ne zanosi, lahko postopek ponovijo. V nekaterih primerih zaradi stranskih učinkov hormonske stimulacije jajčnikov, ki je potrebna za odvzem jajčec, zarodke najprej zamrznejo in nato počakajo, da se telesno zdravje ženske normalizira; šele nato poskusijo zarodek vstaviti v maternico.

Zamrzovanje je nezdržljivo s spoštovanjem, ki smo ga dolžni človeškim zarodkom; predvideva njihov nastanek v epruveti, jih izpostavlja resni smrtni nevarnosti oziroma telesni okvari, saj številni zarodki ne preživijo postopka zamrzovanja in odmrzovanja; začasno jih prikrajša za materin

³¹ Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, II, B, 5: (AAS 80 /1988/ 93).

³² Zamrzovanje zarodkov se opravi pri zelo nizkih temperaturah, kar omogoča dolgotrajno skladiščenje.

sprejem in nosečnost; tvegajo nadaljnje napade in manipulacije.³³

Večina neuporabljenih zarodkov ostanejo »sirote«. Njihovi starši zanje ne vprašajo in včasih se za starši izgubi vsaka sled. Zaradi tega hranijo v skladiščih skoraj vseh držav, kjer se opravljajo oploditev v epruveti, na tisoče in tisoče zamrznjenih zarodkov.

19. Glede na veliko število *obstojećih zamrznjenih zarodkov* se zastavlja vprašanje, kaj z njimi storiti? Nekateri se pri tem ne ozirajo na etično plat. Sklicujejo se le na zakonodajo, ki določa, da morajo centri za zamrzovanje zarodkov od časa do časa izprazniti skladišča, ki jih bodo pozneje lahko spet napolnili. Medtem pa se drugi zavedajo, da je bila storjena velika krivica, in se sprašujejo, kako jo popraviti.

Predlogi, da bi *uporabili te zarodke za raziskave* ali za *zdravljenje bolezní*, so seveda nesprejemljivi, ker obravnavajo zarodke zgolj kot »biološki material«, končni rezultat pa je njihovo uničenje. Prav tako so moralno nesprejemljivi predlogi, da bi takšne zarodke odmrznili in uporabili v raziskovalne namene kot navadna trupla.³⁴

Predlog, da bi te zarodke dali na voljo neplodnim parom kot *obliko zdravljenja neplodnosti*, je etično nesprejemljiv iz enakih razlogov, zaradi katerih sta nesprejemljivi umetna heterologna oploditev in vsaka oblika nadomestnega materinstva.³⁵ Takšna praksa bi odpirala še druga vprašanja medicinske, psihološke in pravne narave.

Poleg tega je bil dan predlog tako imenovane »predrojtvene posvojitve«, s katero bi bilo omogočeno rojstvo otrokom, obsojenim na uničenje. Ta predlog, sicer vreden pohvale glede na njegov namen, to je spoštovanja in ohranitev človeškega življenja, kljub temu vzbuja različna vprašanja, podobna že omenjenim.

³³ Prim. Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, I, 6: (AAS 80 /1988/ 84-85).

³⁴ Prim. številke 34-35 spodaj.

³⁵ Prim. Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, II, A, 1-3: (AAS 80 /1988/ 87-89).

Končno je treba priznati, da na tisoče zapuščenih zarodkov pomeni *krivico, ki je ni mogoče popraviti*. Zato je papež Janez Pavel II. naslovil »poziv vesti svetovnim znanstvenim avtoritetam in še posebno zdravnikom, naj prekinejo proizvodnjo človeških zarodkov, saj kaže, da ni moralno sprejemljive rešitve glede usode na tisoče in tisoče 'zamrznjenih' zarodkov, ki imajo temeljne človekove pravice in bi torej morali biti zakonsko zaščiteni kot človeške osebe.«³⁶

Zamrzovanje jajčec

20. Da bi se izognili resnim etičnim problemom, ki jih povzroča zamrzovanje zarodkov, se je na področju umetne oploditve močno razvilo zamrzovanje jajčec.³⁷ Ko zdravniki pridobijo ustrezno število jajčec za postopke umetne oploditve, je predvidena oploditev samo tistih jajčec, ki bodo vnesena v materino telo, medtem ko druga jajčeca zamrznejo z namenom poznejše oploditve in prenosa v maternico, ki bi sledil morebitnemu neuspešnemu prvemu postopku.

S tem v zvezi je treba pojasniti, da je *zamrzovanje jajčec za uporabo pri umetni oploditvi moralno vedno nesprejemljivo dejanje*.

Zmanjševanje števila zarodkov

21. Nekateri postopki, uporabljeni pri umetni oploditvi, še posebno pri hkratnem prenosu večjega števila zarodkov v maternico, povzročijo znatno povečanje pojavnosti večplodne nosečnosti. Zato se je izoblikovala praksa tako imenovanega *zmanjševanja števila zarodkov oziroma embrionalna reduk-*

³⁶ Janez Pavel II., Nagovor udeležencem simpozija na temo »*Evangelj življenja in pravo*« in na XI. mednarodnem posvetu na temo rimskega in kanonskega prava (24. 5. 1996), 6, v: AAS 88 (1996) 943-944.

³⁷ Zamrzovanje jajčec je nakazano tudi v drugih medicinskih okvirih, ki jih tu ne obravnavamo. Izraz jajcece se nanaša na žensko klično celico (gametocit), v katerega še ni vstopila semenčica.

cija; to je postopek, pri katerem z namenom, da se poveča možnost preživetja izbranega zarodka, druge zarodke ali plovce v maternici preprosto uničijo. Odločitev uničiti človeška življenja - ob tem, da je bilo človeško življenje prvotno močno zaželeno, je protislovje, ki lahko pogosto vodi v dolgotrajno trpljenje in občutek krivde.

Z etičnega vidika je *zmanjševanje števila zarodkov namerni selektivni splav*. Dejansko gre za namerno in neposredno uničenje enega ali več nedolžnih človeških bitij v začetni fazi obstoja in kot tako predstavlja grobo moralno kršitev.³⁸

Etično opravičevanje zmanjševanja števila zarodkov pogosto sloni na analogijah z naravnimi nesrečami ali kriznimi situacijami, kjer kljub najboljšim nameram vseh vpletenih ni mogoče rešiti. Takšne analogije v nobenem primeru ne morejo biti osnova za nedopustna dejanja, ki povzročijo hoteni splav. Drugič se takšna opravičevanja sklicujejo na moralna načela, kakršni sta načeli manjšega zla ali dvojnega učinka, ki sta v tem primeru prav tako neustrezni. Nikoli ni dovoljeno delati tistega, kar je samo po sebi nedopustno, niti ob prepričanju, da bo to pripeljalo do dobrega cilja: *cilj ne opravičuje sredstev*.

Predugnezditvena diagnoza

22. Predugnezditvena diagnoza je oblika predrojstvenih (prenatalnih) preiskav, ki so del postopkov umetne oploditve, pri katerih so zarodki, ustvarjeni v epruveti, podvrženi genski diagnozi, še preden so preneseni in vneseni v materino. Takšna diagnoza se opravi z namenom, da se zagotovi prenos zgolj tistim zarodkom, ki nimajo napak oziroma so želenega spola ali imajo druge zelene lastnosti.

Pri drugih oblikah predrojstvenih preiskav, kjer je obdobje diagnosticiranja jasno ločeno od kakršne koli možne

---

³⁸ Prim. Drugi vatikanski koncil, Pastoralna konstitucija *Cerkev v sedanjem svetu*, 51; Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 62: (AAS 87 / 1995/ 472).

poznejše odstranitve zarodka in kjer je predviden tudi čas, ko par lahko svobodno sprejme otroka z zdravstvenimi težavami, pa preiskavi pred ugnezditvijo običajno sledi uničenje zarodka, za katerega se sumi, da je gensko ali kromosomsko okvarjen oziroma ni želenega spola ali ima druge nezaželene lastnosti. Preiskave in diagnoze pred ugnezditvijo zarodka so povezane z moralno spornimi postopki umetne oploditve in usmerjene k izbiri na osnovi kvalitete zarodka in posledičnemu uničenju zarodkov; to pa je v bistvu splav. Predugnezditvena diagnoza je torej izraz *evgenične miselnosti*, ki »sprejema selektivni splav za preprečitev rojstva otrok, prizadetih z različnimi nepravilnostmi. Taka miselnost je sramotna in jo je treba vnaprej zavreči, ker si jemlje pravico, da meri vrednost človeškega življenja samo po merah 'normalnosti' in fizičnega zdravja ter tako odpira pot uzakonitvi tudi uboja otroka in evtanazije.«³⁹

S tem ko se človeški zarodek obravnava zgolj kot »laboratorijski material«, je podvržena spremembam in diskriminaciji tudi sama ideja človeškega dostojanstva. Dostojanstvo enakovredno pripada vsakemu posameznemu človeku, ne glede na želje staršev, družbeni položaj, izobrazbeno strukturo ali telesni razvoj. Če se je kdaj v zgodovini - kljub temu da je bila ideja človeškega dostojanstva v splošnem sprejeta - diskriminacija izvajala na osnovi rase, vere ali položaja v družbi, pa današnja diskriminacija ni nič manj resna in krivična, saj vodi k zavračanju etičnega in pravnega statusa ljudi, ki trpijo za resnimi boleznimi ali invalidnostjo. Pozablja se, da bolni in invalidni niso nekakšna ločena kategorija človeštva; bolezen in invalidnost sta pravzaprav del človeškega življenja in se dotikata vsakega posameznika tudi v primeru, če o tem nima lastne izkušnje. Takšna diskriminacija je nemoralna in mora biti pravno označena za popolnoma nesprejemljivo, prav tako kot tudi ostaja dolžnost odstranjevati vsakršne kulturne, ekonomske in družbene ovire, ki spodkopavajo polno priznanje in zaščito invalidnim in bolnim ljudem.

---

³⁹ Prestrezne metode so najbolj znane pod kratiko ZMN (znotraj maternične naprave) oziroma kot tako imenovane »jutranje tabletk«.

Nove oblike prestrezanja in preprečevanja nosečnosti

23. Poleg metod, ki po spolnem odnosu preprečujejo nosečnost tako, da preprečijo spočetje, poznamo še druga tehnična sredstva, ki delujejo po oploditvi, ali pred ali po vsaditvi v maternično steno. Takšne metode so *prestrezne*, ker zarodku preprečujejo ugnezditev. Če uničijo že ugnezden zarodek, pa so *abortivne*.

Pri razširjanju uporabe *prestreznih metod*⁴⁰ se včasih trdi, da je njihovo delovanje še premalo znano. Res je, da ni vedno na voljo popolnega vpogleda v način, kako delujejo različna farmacevtska sredstva, vendar znanstvene študije kažejo na to, da je učinek preprečevanja ugnezditve nedvomen, četudi to še ne pomeni, da takšno prestrezanje vedno povzroči splav zarodka. Razlog je v tem, da do zanositve ne pride ob vsakem spolnem odnosu. Potrebno pa je poudariti: kdor išče način, kako preprečiti ugnezditve zarodka, ki bi bil sicer donošen, in kdor povprašuje po takšnem sredstvu oziroma ga predpiše, se v resnici odloča za splav.

Kadar pride do eno oziroma dvotedenske zamude pri menstruaciji, se običajno uporabijo sredstva za preprečevanje nosečnosti.⁴¹ Glavni cilj je sicer spet vzpostaviti redno menstruacijo, toda to, kar se v resnici zgodi, je lahko splav pravkar ugnezdenega zarodka.

Kot je znano, je nameren splav, »pa naj se opravi kakor koli, premišljen in neposreden umor človeškega bitja v začetni dobi njegovega obstoja ...«. ⁴² Uporaba sredstev prestrezanja in preprečevanja nosečnosti sodi v okvir *greha splava* in je hudo nemoralno dejanje. Sicer pa: kadar je

⁴⁰ Glavna sredstva za preprečevanje nosečnosti so RU-486 (Mifepristone), sintetični prostaglandini oziroma metotrexate.

⁴¹ Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 58: (AAS 87 / 1995/ 467).

⁴² Prim. *Zakonik cerkvenega prava (ZCP)*, kan. 1398 in *Zakonik kanonov Vzhodnih Cerkva (ZKVC)*, kan. 1450 § 2; prim. tudi ZCP, kan. 1323-1324. Papeška komisija za avtentično razlago ZCP je označila splav za »uboj zarodka oziroma ploda v katerem koli času od trenutka spočetja in na kakršen koli način« (Odgovor 23. 5. 1988, v: AAS 80 / 1988/ 1818).

gotovo, da je prišlo do hotenega splava, predpisuje *Zakonik cerkvenega prava* za takšne primere hude kanonične kazni.⁴³

---

⁴³ Glede na do sedaj znano, obstajata dve predlagani metodi človeškega kloniranja: umetna delitev zarodka in prenos celičnega jedra. Pri umetni delitvi zarodka v najzgodnejšem razvojnem obdobju umetno ločijo posamezne celice ali skupine celic od zarodka. Potem jih prenesajo vmaternico, da bi tako umetno dobili popolnoma enake zarodke. Prenos celičnega jedra oziroma kloniranje vsebuje vstavo jedra iz zarodkovne ali somatske celice v brezjedrno jajčece. Temu sledi stimulacija jajčeca, da se prične razvijati kot zarodek.

Tretji del

NOVI NAČINI ZDRAVLJENJA, ZDRUŽENI Z MANIPULACIJO Z ZARODKI OZIROMA S ČLOVEŠKIM GENOMOM

24. Spoznanja, pridobljena v zadnjih letih, so odprla nove poglede tako na regenerativno medicino kot tudi na zdravljenje gensko povzročenih bolezni. *Raziskave na zarodkovnih izvornih celicah* in njihova mogoča uporaba v prihodnosti so zbudile še posebej veliko zanimanje, čeprav v primerjavi z raziskavami na odraslih izvornih celicah do danes še niso dale pozitivnih rezultatov. Ker so nekateri mnenja, da bi nadaljnji razvoj medicine, ki bi temeljil na raziskavah na izvornih celicah človeškega zarodka, lahko upravičil različne oblike manipulacije in uničevanja človeških zarodkov, se je ob tem pojavila vrsta vprašanj glede genskega zdravljenja, človeškega kloniranja in uporabe izvornih celic. Vse to pa kliče k pozornemu moralnemu razločevanju.

Gensko zdravljenje

25. *Gensko zdravljenje* se navadno nanaša na tehnike genskega inženiringa pri človeku za namene zdravljenja, torej s ciljem ozdraviti gensko pogojene bolezni, četudi se je v zadnjem času takšno zdravljenje skušalo uporabiti tudi pri boleznih, ki niso dedne, med temi še posebno bolezni raka stega izvora.

V teoriji je gensko zdravljenje mogoče uporabiti na dveh ravneh: gensko zdravljenje telesnih celic (somatic cell) in celično zdravljenje klične celične linije (germ cell). *Gensko zdravljenje telesnih celic* skuša odstraniti ali zmanjšati genske okvare na ravni telesnih celic, ki sestavljajo tkivo in organe, in ne zajema spolnih celic. Zdravljenje vsebuje

postopke, usmerjene proti celicam določenega tipa z učinki, ki so omejeni na enega samega človeka. *Celično zdravljenje klične linije* skuša po drugi strani popraviti genske napake v celicah klične linije z namenom prenesti zdravilne učinke na posameznikove potomce. Takšne metode genskega zdravljenja, naj bo to zdravljenje somatskih celic ali zarodne linije, je mogoče izvajati na plodu *pred njegovim rojstvom* kot gensko zdravljenje v maternici ali *po rojstvu* na otroku ali odraslem.

26. Za moralno presojo je potrebno upoštevati naslednja razlikovanja. *Postopki, uporabljeni na telesnih celicah izključno za potrebe zdravljenja, so v osnovi moralno dovoljeni.* Ti postopki skušajo vnovič vzpostaviti normalno gensko strukturo človeka (bolnika) oziroma odpraviti škodo, ki so jo povzročile genske nepravilnosti ali anomalije, povezane s kakšno drugo boleznijo. Gensko zdravljenje prinaša precejšnje tveganje za bolnika, zato je treba biti pozoren na etično načelo, po katerem je pri odločitvi za zdravljenje potrebno vnaprej ugotoviti, ali bo izpostavljen prevelikemu oziroma nesorazmernemu tveganju za zdravje in telesno integriteto glede na resnost bolezni, za katero iščejo zdravlilo. Prav tako je potrebna vnaprejšnja privolitev bolnika ali njegovega zakonitega zastopnika, potem ko sta bila o vsem seznanjena.

Moralna presoja *zdravljenja celične klične linije* je drugačna. Katere koli genske spremembe, ki bodo vnesene v zarodno linijo določene osebe, bodo prenesene na katerega koli morebitnega potomca. *Poseganje na način, ki bi lahko škodoval potencialnemu potomstvu, ni moralno upravičeno* zaradi znatnih in še ne povsem obvladljivih tveganj, povezanih s kakršno koli gensko manipulacijo *v sedanjem stadiju raziskovalnega dela.* Hipotezi genskega zdravljenja na zarodku je potrebno dodati, da se to izvaja le v kontekstu umetne oploditve in je tako v nasprotju z vsemi etičnimi argumenti, ki govorijo proti takšnim postopkom. Zato je torej treba povedati, da v sedanjem stanju zdravljenje celične klične linije v vseh svojih oblikah moralno ni dovoljeno.

27. *Prav tako je potrebno pretehtati vprašanje uporabe genskega inženiringa za druge, nezdravstvene namene.* Nekateri so si zamislili, da bi bilo mogoče uporabljati metode genskega inženiringa za spreminjanje genskega zaklada - za njegovo izboljšanje in okrepitev. Nekateri izmed teh predlogov kažejo določeno nezadovoljstvo in zavračanje dostojanstva človeka kot ustvarjenega bitja in osebe. Če pustimo ob strani tehnične težave, stvarna in mogoča tveganja, bi takšna manipulacija širila evgenično miselnost in vodila k posredni družbeni stigmatizaciji ljudi, ki jim manjkajo nekatere lastnosti, privilegirala pa bi tiste, ki jih kultura in družba v danem trenutku cenita. Te lastnosti niso specifično človeške. To bi bilo v nasprotju s temeljno resnico o enakosti vseh ljudi, ki je utemeljena v načelu pravičnosti. Takšna kršitev enakosti bi dolgoročno škodovala mirnemu sožitju ljudi. Nadalje se sprašujemo, kdo bi lahko določil, katere spremembe bi se obravnavale kot pozitivne in katere kot negativne, oziroma kakšne meje bi bilo treba postaviti posameznim prošnjam za izboljšave, saj bi bilo praktično nemogoče izpolniti vse želje vsakega posameznika. Vsak mogoč odgovor na ta vprašanja bi izhajal iz poljubnega in vprašljivega kriterija. Vse to vodi k spoznanju, da bi se takšen poseg prej ali pozneje končal v škodo skupnemu dobremu, še zlasti, ko bi se z izkazovanjem naklonjenosti volji nekaterih omejevala svoboda drugih. Na koncu moramo poudariti, da v poskusu stvarjenja *nove človeške vrste* lahko prepoznamo *ideološko razsežnost*, kjer si človek domišlja, da bo zamenjal Stvarnika.

Pri izražanju etične nesprejemljivosti te vrste posegov, ki izražajo krivično prevlado človeka nad človekom, Cerkev hkrati poziva, da se moramo vrniti k skrbnemu odnosu do ljudi in k vzgoji za sprejemanje človeškega življenja v njegovi konkretni zgodovinski končnosti.

Kloniranje človeka

28. Kloniranje človeka se nanaša na brezspolno ali nespolno razmnoževanje celotnega človeškega organizma z

namero narediti eno ali več »kopij«, ki so z genskega vidika identične originalu.⁴⁴

Kloniranje ima dva osnovna namena: *posredovanje življenja*, se pravi rojstvo kloniranega otroka in *medicinsko (terapevtsko) zdravljenje* oziroma v raziskovalni namen. V teoriji bi kloniranje za posredovanje življenja lahko zadovoljilo nekatere posebne zahteve, na primer nadzor nad človeškim razvojem, selekcijo človeških bitij z izjemnimi lastnostmi, vnaprejšnjo izbiro spola otroka, izdelavo otroka, ki je »kopija« drugega, ali izdelavo otroka za par, čigar neplodnosti ni mogoče zdraviti na kakšen drug način. Terapevtsko kloniranje se po drugi strani uporablja kot način proizvodnje zarodkovnih izvornih celic z vnaprej določeno gensko dediščino, da bi preseglji problem zavrnitve imunskega sistema; to pa je povezano s problemom uporabe izvornih celic.

Poskusi kloniranja so po vsem svetu povzročili odkrito zaskrbljenost. Različne nacionalne in mednarodne organizacije so izrazile nasprotovanje kloniranju človeka in ga v večini držav tudi prepovedale.

Človeško kloniranje je samo po sebi nedopustno, ker skuša z etično popolnoma nesprejemljivimi tehnikami umetnega oplojevanja ustvariti novega človeka brez ljubezenskega dejanja med zakoncema, jasneje rečeno, brez kakršne koli povezave s spolnostjo. To vodi k manipulaciji in zlorabi, ki grobo krši človekovo dostojanstvo.⁴⁵

29. Če bi kloniranje služilo za *posredovanje življenja*, bi bila kloniranemu osebkku vsiljena vnaprej določena in znana genska identiteta, kar bi ga, kakor smo že povedali, podvrglo biološkemu suženjstvu, katerega bi se le stežka osvobodil. Dejstvo, da bi si nekdo samovoljno prisvajal pravico do določanja genskih lastnosti druge osebe, *pomeni grobo žalitev te osebe in tudi temeljne enakosti vseh ljudi*.

---

⁴⁴ Prim. Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, I, 6: (AAS 80 /1988/ 84); Janeza Pavel II., Nagovor članom diplomatskega zbora, akreditiranega pri Svetem sedežu (10. 1. 2005), 5, v: AAS 97 (2005) 153.

⁴⁵ Novi postopki te vrste so na primer uporaba človeške partenogeneze, spremenjen je drni prenos (ANT) in reprogramiranje jajčec (OAR).

Izvirnost vsake osebe je posledica posebnega odnosa med Bogom in človekom od prvega trenutka njenega obstoja in s seboj nosi obveznost spoštovanja edinstvenosti ter integritete vsake osebe, tako na biološki kot tudi genski ravni. Ob srečanju z drugo osebo srečamo človeka kot bitje, ki dolguje svoj obstoj in svoje lastnosti božji ljubezni, in samo ljubezen med možem in ženo je posrednica te ljubezni po načrtu Stvarnika in nebeškega Očeta.

30. Z etičnega vidika je tako imenovano terapevtsko kloniranje še resnejši problem. Ustvarjanje zarodkov z namenom, da se jih uniči, je kljub nameri pomagati bolnim, popolnoma neskladno s človeškim dostojanstvom, ker je obstoj človeka na stopnji zarodka zgolj sredstvo za dosego cilja in uničenje. Zato je žrtvovanje človeškega življenja v medicinske namene vedno hudo nemoralno dejanje.

Etični ugovori glede kloniranja v medicinske namene in uporabe človeških zarodkov, ustvarjenih v epruveti, so v različnih krogih spodbudili nekatere znanstvene raziskovalce k predlogu novih postopkov, po katerih bi bilo mogoče izdelati zarodkovne izvorne celice brez uničenja pravih človeških zarodkov. Ti predlogi porajajo vprašanja znanstvene in etične narave v okviru ontološkega statusa tako pridobljenega »proizvoda«. Dokler ti dvomi niso razjasnjeni, ne smemo pozabiti izjave okrožnice *Evangelij življenja*: »Sicer pa gre za zelo pomembno stvar, da bi pod vidikom moralne obveznosti zadoštovala samo možnost, da imamo pred seboj človeško osebo, za to, da opraviči najstrožjo prepoved vsakega posega, ki naj bi usmrtil človeški zarodek.«

Uporaba izvornih celic v zdravstvene namene

31. Izvorne celice so nediferencirane celice z dvema osnovnima lastnostma. To sta: a) podaljšana zmožnost samorazmnoževanja ob tem, da ostajajo nediferencirane; b) sposobnost proizvodnje predhodnih celic (transitory progenitor cells), iz katerih izhajajo polno diferencirane celice, kot na primer celice živčevja, mišičevja in krvi.

Ko je bilo s poskusi potrjeno, da so izvirne celice po presaditvi v poškodovano tkivo nagnjene k pospeševanju rasti celic in obnavljanju tkiva, so se odprle nove možnosti za regenerativno medicino, ki je postala predmet velikega zanimanja znanstvenih raziskovalcev po vsem svetu.

Viri do sedaj identificiranih človeških izvornih celic so: zarodek v prvih fazah obstoja, plod, kri iz popkovine novorojenega otroka in različna tkiva odraslih ljudi (kostni mozeg, popkovina, možgani, mezenhim različnih organov itd.) in plodovna tekočina. V začetku so se znanstvene raziskave osredotočale na *zarodkovne izvirne celice*, ker je veljalo prepričanje, da so zgolj te sposobne razmnoževanja in diferenciacije. Številne raziskave pa vendar kažejo, da so odrasle izvirne celice prav tako vsestranske. Čeprav se za te celice zdi, da nimajo enake sposobnosti obnavljanja ali enake prilagodljivosti kot izvirne celice, vzete iz zarodkov, vrhunske znanstvene raziskave in poskusi kažejo, da te celice dajejo boljše rezultate od zarodkovnih izvornih celic. Današnji veljavni terapevtski protokoli dopuščajo uporabo odraslih izvornih celic in pričetih je bilo veliko področij raziskovalnega dela, ki obetajo nove možnosti.

32. Pri etični presoji je treba upoštevati postopke pridobivanja izvornih celic in tudi tveganje, povezano z njihovo klinično in eksperimentalno uporabo.

Pri teh postopkih je treba upoštevati predvsem izvor celic. Dopustni so postopki, ki ne povzročijo resnih poškodb subjektu, kateremu so izvirne celice vzete. To v splošnem velja za primere, ko je tkivo vzeto: a) iz organizma odraslega človeka, b) iz krvi popkovine ob rojstvu otroka, c) iz plodov, umrlih naravne smrti. Nasprotno pa pridobivanje izvornih celic iz živega človeškega zarodka vedno povzroči njegovo smrt in je zato absolutno nedopustno: »Ne glede na terapevtsko uporabnost raziskave v takih primerih niso resnično v službi človeštva. Pravzaprav te raziskave napredujejo s pomočjo uničevanja človeških življenj, ki so v dostojanstvu enaka življenju drugih ljudi kot tudi samih raziskovalcev. Že sama zgodovina je v preteklosti obsodila takšno znanost in jo bo

obsodila tudi v prihodnosti, ne samo zato, ker ni razsvetljena od Boga, temveč tudi, ker ji manjka človečnosti.«⁴⁶

Uporaba zarodkovnih izvornih ali diferenciranih celic - tudi ko jih priskrbijo drugi raziskovalci s postopkom uničevanja zarodkov ali kadar so takšne celice prosto dostopne na tržišču - je z vidika sodelovanja v zlu in pohujšanju vedno resen problem.⁴⁷

H klinični uporabi izvornih celic, ki so bile pridobljene na moralno dopusten način, ni moralnih ugovorov; vendar je treba tudi v takšnih primerih vedno upoštevati običajna merila medicinske etike. Takšno uporabo bi morala spremljati znanstvena doslednost in modrost, ki bi odstranjevala tudi najmanjše tveganje za bolnika, pa tudi omogočila izmenjavo informacij med zdravniki in celovito obveščanje širše javnosti.

Znanstvene raziskave o uporabi odraslih izvornih celic niso etično sporne, zato bi jih bilo treba spodbujati in podpirati.⁴⁸

Poskusi križanja (hibridiranje)

33. V zadnjem času uporabljajo jajčeca živalskega izvora za reprogramiranje jeder človeških telesnih celic - temu se v splošnem pravi *hibridno kloniranje* - za pridobivanje zarodkovnih izvornih celic iz tako nastalih zarodkov brez uporabe človeških jajčec.

Z etičnega vidika takšni postopki žalijo človeško dostojanstvo, ker se mešajo prvine človeškega in živalskega genskega zapisa, ki ogrožajo specifično človeško identiteto. Morebitna uporaba izvornih celic, vzeti iz teh zarodkov, lahko prinaša tudi dodatna zdravstvena, sicer še nepotrjena tveganja,

⁴⁶ Benedikt XVI., Nagovor udeležencem simpozija s temo »Izvirne celice: kakšna je prihodnost zdravljenja?« ki ga je organizirala Papeška akademija za življenje (16. 9. 2006), v: AAS 98 (2006), 694.

⁴⁷ Prim. številki 34 in 35 v nadaljevanju tega dokumenta.

⁴⁸ Prim. Benedikt XVI., Nagovo udeležencem simpozija na temo »Izvirne celice...«, v: AAS (2006) 693-695.

ki so povezana z živalskim genskim materialom v njihovi citoplazmi. Zavestno izpostavljanje človeškega bitja takšnemu tveganju je z moralnega in medicinsko-etičnega vidika nesprejemljivo.

Uporaba človeškega »biološkega materiala«, pridobljenega na nedopusten način

34. Za znanstvene raziskave in za izdelovanje cepiv ali drugih izdelkov se občasno uporabljajo celične linije, ki so proizvod nedovoljenega posega v življenje in telesno integriteto človeškega bitja. Povezava s krivičnim dejanjem je lahko posredna ali neposredna, saj gre za celice, ki se razmnožujejo zlahka in množično. Ta »material« je včasih na voljo kot trgovsko blago ali pa ga vladne agencije, ki imajo za to ustrezno zakonsko podlago, delijo raziskovalnim centrom. Vse to je razlog za nastanek *različnih etičnih problemov glede na so delovanje pri slabem dejanju in pohujšanju*. Smiselno je torej izoblikovati splošna načela, na osnovi katerih bi zdravstveni delavci v dobri veri lahko ovrednotili in razrešili primere, v katerih bi bili lahko pri svojih službenih obveznostih.

Najprej je treba spomniti, da moramo kategorijo splava »uporabiti tudi pri novejših oblikah *poskusov s človeškimi zarodki*, ki neizogibno vključujejo uboj zarodka, četudi imajo po sebi zakonit cilj. Gre za primer *poskusov na zarodkih*, ki se širijo na področju biomedicinskih raziskav in so v nekaterih državah zakonsko dovoljeni ... Uporaba človeških zarodkov ali plodov (fetusov) kot predmet poskusov je zločin nad njihovim dostojanstvom človeških bitij, ki imajo pravico do istega spoštovanja, kot se dolguje že rojenemu otroku in vsakemu človeku.«⁴⁹ Takšne oblike poskusov vedno predstavljajo globok moralni nered.⁵⁰

---

⁴⁹ Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 63: (AAS 87 / 1995/ 472-473).

⁵⁰ Prim. prav tam, 62: (AAS 87 / 1995/ 472).

35. Drugačne okoliščine pa so takrat, ko raziskovalci uporabijo »biološki material«, pridobljen na moralno nedopusten način zunaj njihovega raziskovalnega centra oziroma kupljen v prosti prodaji. Navodilo *Dar življenja* je podalo splošno pravilo, ki ga je treba upoštevati v takšnih primerih: »Trupla človeških zarodkov (embrijev) in plodov (fetusov), naj bodo hote ali nehote splavljeni, je treba spoštovati tako kakor posmrtno ostanke drugih človeških bitij. Zlasti ne smejo biti predmet pohabljenj ali obdukcij, dokler ni bila njihova smrt z gotovostjo potrjena, in ne brez privolitve staršev ali matere. Vrh tega mora vedno ostati v veljavi moralna zahteva, da je izključen sleherni delež pri krivdi za hoteni splav in da je obnem zagotovljena odstranitev nevarnosti za pohujšanje.«⁵¹

V tem pogledu *kriterij neodvisnosti*, kot so ga oblikovale nekatere etične komisije, ne zadostuje. Po omenjenem kriteriju bi bila uporaba na nedovoljen način pridobljenega »biološkega materiala« etično sprejemljiva v primeru, ko obstaja jasna meja med tistimi, ki proizvajajo, zamrznejo in usmrtijo zarodke z ene strani ter na drugi strani tistimi, ki raziskujejo in sodelujejo pri znanstvenih poskusih. *Kriterij neodvisnosti* ne zadostuje, da bi se izognili protislovju v moralni drži človeka, ki pravi, da se ne strinja s krivico, ki so jo prizadejali drugi, hkrati pa za svoje delo sprejema »biološki material«, ki so ga drugi pridobili na nedopusten način. Ker nedopustno dejanje podpira zakonodaja, ki uravnava zdravstvo in znanstvene raziskave, se je potrebno distancirati od moralno spornih vidikov tega slabega sistema z namenom, da se ne daje vtis tolerance ali tihega sprejemanja dejanj, ki so hudo krivična.⁵² Vsak videz sprejemanja bi namreč

---

⁵¹ Kongregacija za verski nauk, Navodilo *Dar življenja*, I, 4: (AAS 80 /1988/ 83).

⁵² Prim. Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 73: (AAS 87 /1995/, 486): »Splav in evtanazija sta torej zločina, za katera si noben človeški zakon ne more prisvajati pravice, da ju razglasi za zakonita. Taki zakoni ne samo, da ne ustvarjajo nobene obveznosti za vest, ampak nasprotno *nalagajo težko in jasno obveznost upreti se jim iz razlogov vesti.*« Pravica do ugovora vesti, kot izraz pravice do svobode vesti, bi morala biti zakonsko zaščitena.

pripomogel k vedno večji brezbriznosti, če ne celo k odobravanju takšnih dejanj v določenih zdravstvenih in političnih krogih.

Občasno se pojavi ugovor, da bi omenjeni pomisleki pomenili, da morajo raziskovalci v vesti dejavno nasprotovati vsakemu nedopustnemu dejanju, ki se zgodi na področju medicine, s čimer bi preveč razširili svojo etično odgovornost. V resnici se dolžnost izogibanja pri sodelovanju z zlom in pohujšljivim nanaša na njihove običajne poklicne dolžnosti, ki jih morajo primerno zasnovati in pri katerih morajo s svojim nasprotovanjem krivičnim zakonom pričevati za vrednoto življenja. Potrebno je torej poudariti, da je vsakdo dolžan odkloniti uporabo takšnega »biološkega materiala« tudi v primeru, ko ni tesne povezave med raziskovalcem in dejanjem tistih, ki so izvajali umetno oploditev oziroma splav, ali ko ni bilo vnaprejšnjega dogovora s centri, kjer so te postopke izvajali. Iz te dolžnosti izhaja zahteva, da se človek sam umakne s tega raziskovalnega področja, se pravi iz globoko krivičnega zakonodajnega okvira in s tem jasno potrdi vrednost človeškega življenja. Navedeni kriterij neodvisnosti je zato nujen, vendar je z etičnega vidika lahko tudi nezadosten.

Seveda znotraj tega splošnega okvira obstajajo različne stopnje odgovornosti. Resni razlogi so lahko moralno sorazmerni za opravičevanje uporabe takšnega »biološkega materiala«. Tako bi lahko, na primer, ob zdravstvenih težavah otrok, starši dovolili uporabo cepiva, ki je bilo pridobljeno z uporabo celičnih linij nedopustnega izvora, medtem ko se moramo zavedati, da imamo vsi dolžnost izraziti nasprotovanje zdravilom takšnega izvora in zahtevati od svojega zdravstvenega sistema, naj priskrbi drugačna, etično sprejemljiva cepiva. Po drugi strani pa v dejavnostih, kjer se uporabljajo celične linije nedopustnega izvora, odgovornost tistih, ki sprejemajo odločitve o proizvodnih usmeritvah ni enaka odgovornosti onih, ki nimajo vpliva na takšne odločitve.

Ker je nujno pritegniti vse sile k spodbujanju *vesti v prid življenja*, moramo ljudi, ki delajo v zdravstvu, opomniti, da

se je »njihova odgovornost v današnjem času zelo povečala. Njen najgloblji navdih in najmočnejša podpora ležita v pravi in nesporni etični dimenziji zdravstvenega poklica, ki jo priznava starodavna vendar še vedno aktualna *Hipokratova prisega*, ki od vsakega zdravnika zahteva predanost popolnemu spoštovanju človeškega življenja in njegovi svetosti.«⁵³

---

⁵³ Janez Pavel II., Okrožnica *Evangelij življenja*, 63; (AAS 89 / 1995/ 502).

SKLEP

36. Nekateri menijo, da moralni nauk Cerkve vsebuje preveč prepovedi. V resnici ta nauk temelji na prepoznavanju in spodbujanju vseh darov, ki jih je Stvarnik podelil človeku: na primer življenje, znanje, svobodo in ljubezen. Zato velja posebna hvaležnost ne samo človekovi intelektualni dejavnosti, temveč tudi tistim, ki so bolj praktične narave, na primer delo in tehnološke dejavnosti. S temi se pravzaprav človek udejstvuje pri stvariteljski moči Boga in je pozvan k preoblikovanju stvarstva z usmerjanjem njegovih številnih izvirov k dostojanstvu in blaginji vseh ljudi in človeka v njegovi celovitosti. Na ta način se človek kaže kot oskrbnik vrednot in notranje lepote stvarstva.

Vendar zgodovina človeštva pričuje, kako je človek v preteklosti zlorabljal in kako še vedno zlorablja moči in sposobnosti, ki mu jih je zaupal Bog. S tem pospešuje različne oblike krivičnega razločevanja in zatiranja najšibkejših in najbolj nemočnih. Vsakodnevni napadi na človeško življenje, obstoj velikih območij revščine, kjer ljudje umirajo od lakote in bolezni, prikrajšani za intelektualna in uporabna sredstva, ki so v izobilju na voljo v veliko državah; tehnološki in industrijski napredek, ki ustvarja resnično tveganje za propad ekosistema; uporaba znanstvenih raziskav na področjih fizike, kemije in biologije za namene vojskovanja; številne napetosti, ki še vedno delijo ljudstva in kulture; to je, na žalost, zgolj le nekaj najočitnejših znakov, kako lahko človek zlorabi svoje sposobnosti in postane sam svoj najhujši sovražnik s tem, ko izgubi zavest o svojem veličastnem in bistvenem klicu k sodelovanju pri božjem stvariteljskem delu.

Sočasno je človeška zgodovina prav tako pokazala resničen *napredek pri razumevanju in prepoznavanju vrednosti in dostojanstva vsake osebe* kot temelj pravic in etičnih zahtev, po katerih se je človeška družba oblikovala in se skuša oblikovati tudi danes. Prav v imenu podpore človeškemu dostojanstvu so torej prepovedane prakse in oblike obnašanja, ki

temu dostojanstvu škodijo. Take so na primer pravne in politične – ne zgolj etične – prepovedi rasizma, suženjstva, krivičnega razločevanja in zapostavljanja žensk, otrok in bolnih ter invalidnih ljudi. Takšne prepovedi pričajo o neodtujljivi vrednosti in resničnem dostojanstvu vsakega človeka in so znak resničnega napredka v človeški zgodovini. Z drugimi besedami, legitimnost vsake prepovedi temelji na potrebi po zaščiti resničnega moralnega dobrega.

37. Če sta v začetku človeški in družbeni napredek zaznamovala v glavnem industrijski razvoj in proizvodnja potrošniških dobrin, se ta danes odlikuje z razvojem informacijske tehnologije, genetskih raziskav, medicine in biotehnologije v dobro človeštva. Vsa ta področja so za prihodnost človeštva sicer zelo pomembna, vendar se ravno na njih dogajajo očitne in nesprejemljive zlorabe. »Kot je bil pred stoletjem delavski razred zatiran v svojih temeljnih pravicah in je Cerkev pogumno stopila v bran z razglašenjem svetih pravic delavca kot osebe, tako Cerkev zdaj, ko se zatira druga kategorija ljudi v njihovi temeljni pravici do življenja, čuti dolžnost, da spregovori z enakim pogumom v imenu tistih, ki nimajo glasu.

Z evangelijskim krikom vedno brani uboge tega sveta, še posebej tiste, ki so ogroženi, prezirani in katerih človekove pravice so kršene.«

V duhu učiteljskega in pastoralnega poslanstva Cerkve se je Kongregacija za verski nauk čutila dolžno vnovič potrditi dostojanstvo ter temeljne in neodtujljive pravice vsakega človeka, tudi tistega v začetnem obdobju njegovega življenja, in jasno poudariti potrebo po zaščiti in spoštovanju, ki ju to dostojanstvo zahteva od vsakega človeka.

Izpolnjevanje te dolžnosti zahteva pogumno nasprotovanje vsem tistim dejavnostim, ki povzročajo hudo in krivično diskriminacijo nerojenih človeških bitij. Ta bitja imajo dostojanstvo osebe in so ustvarjena po božji podobi tako kot vsi drugi ljudje. *Za vsakim »ne« pri težki nalogi razlikovanja med dobrim in zlim se dviga veliki »da« priznanju dostojanstva in neodtujljivi vrednoti vsakega posameznega ter enkratnega, v življenje poklicanega človeškega bitja.*

Verni kristjani se bodo s sprejetjem vsebine tega navodila zavzemali za novo kulturo življenja, vedoč, da Bog vedno podari potrebno milost za izpolnjevanje svojih zapovedi in da se v vsakem človeku, še na poseben način v najmanjšem, srečujemo s samim Kristusom (prim. Mt 25,40). Vsi dobronamerni ljudje, še posebej zdravniki in raziskovalci, ki so pripravljene na dialog in želijo spoznati resnico, bodo razumeli in se strinjali s temi načeli in presojo, katerih namen je varovati ranljivo stanje človeškega bitja v prvem obdobju življenja ter pospeševati bolj človeško civilizacijo.

Papež Benedikt XVI. je v avdienci spodaj podpisanemu kardinalu prefektu dne 20. junija 2008 potrdil to Navodilo, sprejeto na rednem sestanku Kongregacije, in naročil njegovo objavo.

V Rimu, iz urada Kongregacije za verski nauk, 8. septembra 2008 na praznik rojstva blažene Device Marije.

*William kardinal LEVADA
Prefekt*

*+ Luis F. LADARIA, D. J.
naslovni nadškof Tibika, Tajnik*

DODATEK

ODGOVOR NA NEKATERA VPRAŠANJA, POVEZANA Z UMETNIM DOVAJANJEM HRANE IN VODE

Prvo vprašanje: Ali je predpisovanje hrane in vode (na naravni ali umeten način) bolniku v »vegetativnem stanju« vedno moralno zavezujoče, razen v primeru, ko telo tega ne more sprejemati, oziroma ko bi to zanj predstavljalo veliko telesno neugodje?

Odgovor: Da. Predpisovanje hrane in vode (tekočine) tudi na umeten način je načeloma redno in sorazmerno sredstvo za ohranjanje življenja. Zato je to zavezujoče, vse dokler obstaja končni namen takšnega dejanja, to je zagotavljanje hrane in vode bolniku. Tako se prepreči trpljenje in smrt zaradi lakote in žeje.

Drugo vprašanje: Ali je v primeru, ko se na umeten način dovaja hrana in voda bolniku, ki je v »trajnem vegetativnem stanju«, mogoče ustaviti takšen dovod, ko pristojni zdravniki z moralno gotovostjo odločijo, da se bolnik nikoli ne bo prebudil?

Odgovor: Ne. Bolnik v »trajnem vegetativnem stanju« je oseba s temeljnim človeškim dostojanstvom in mora zato

---

* Objavljamo vprašanje in odgovor glede tako imenovanega »trajnega vegetativnega stanja«. Zadeva je postala aktualna ob primeru Eluane Englaro, ki so jo na zahtevo očeta in z odločbo italijanskega vrhovnega sodišča nehali hraniti in dovajati tekočino, zaradi česar je umrla (Viden/Udine, 2009). (Ur.)

prejemati redno in sorazmerno oskrbo, ki načeloma vsebuje predpisovanje vode in hrane tudi na umeten način.

Papež Benedikt XVI. je na sprejemu podpisanega kardinala prefekta Kongregacije za verski nauk potrdil ta odgovora, ki sta bila sprejeta na rednem zasedanju Kongregacije, ter ju ukazal objaviti.

Rim, iz Urada Kongregacije za verski nauk, 1. avgusta 2007.

*William kardinal LEVADA
Prefekt*

*Angelo AMATO, SDB
naslovni nadškof Sila, Tajnik*

KOMENTAR KONGREGACIJE ZA VERSKI NAUK

Kongregacija za nauk vere je oblikovala odgovore na vprašanja, ki jih je zastavil msgr. William S. Skylstad, predsednik Ameriške škofovske konference, v svojem pismu dne 11. 7. 2005, glede hranjenja in dovajanja tekočine bolnikom v t. i. vegetativnem stanju. Predmet vprašanja je naslednji: ali je hranjenje in dovajanje vode takšnim bolnikom, še posebej na umeten način, težko neugodno dejanje za bolnike, sorodnike oz. zdravstveni sistem in ali je mogoče takšno dejanje v luči moralnega učenja Cerkve razumeti kot izredno oz. nesorazmerno sredstvo, ki zato ni moralno zavezujoče.

Kot podpora morebitni zavrnitvi hranjenja in dovajanja vode takšnim bolnikom se velikokrat navaja nagovor papeža Pija XII. udeležencem kongresa anesteziologov 24. novembra 1957. V njem je omenjeni papež izpostavil dve splošni etični načeli. Na eni strani spoznanje naravnega razuma in krščanske moralke, ki uči, da imajo hudo bolni in tisti, ki take bolnike oskrbujejo, pravico in dolžnost zagotavljanja oskrbe, ki ohranja zdravje in življenje. Na drugi strani pa ta dolžnost na splošno pomeni uporabo samo tistih sredstev, ki bi bile glede na okoliščine del t. i. rednih sredstev, kar z drugimi besedami pomeni, da ne bi povzročala izrednega neugodja za bolnika in druge. Dosti bolj resna obveznost bi nastopila tudi v primeru večjega neugodja za večino oseb, ki bi težko zagotavljale takšna sredstva. Življenje, zdravje in vsa časovna dejanja so podrejeni duhovnim namenom. Zato je razumljivo, da ni prepovedano storiti več, kot je strogo obvezno za ohranitev življenja in zdravja, pod pogojem, da se ne opuščajo pomembnejše dolžnosti.

Jasno je, da se odgovori papeža Pija XII. nanašajo na uporabo in prekinitvev oživljanja. Primer iz zgoraj navedenega vprašanja pa se v ničemer ne nanaša na oživljanje. Bolniki v »vegetativnem stanju« spontano dihaajo, naravno prebavljajo hrano, imajo vzpostavljene druge metabolične funkcije in so

v stabilnem položaju; niso pa sposobni sami uživati hrane. Če se jim ne bi na umeten način zagotavljala hrana in tekočina, bi prav gotovo umrli. Vzrok njihove smrti ne bi bila bolezen ali pa »vegetativno stanje«, temveč izstradanje in izžejanje. Umetno zagotavljanje vode in hrane na splošno ne pomeni težkega neugodja za bolnika ali za njegove sorodnike. Ne vključuje izjemnih finančnih stroškov; je del povprečnega zdravstvenega in socialnega sistema in samo po sebi ne vključuje hospitalizacije bolnika. Je v sorazmerju z zagotavljanjem glavnega namena, da preprečuje smrt bolnika zaradi izstradanja in izžejanja. Zato ni in ga ni mogoče razumeti kot zdravljenje bolnika, temveč kot del redne oskrbe, ki ima za cilj ohranitev življenja.

Težko neugodno stanje bi bilo podaljševanje vegetativnega stanja bolnika. To bi bilo v primeru oskrbe tetraplegičnega bolnika, nekoga z duševno boleznijo, z napredujočo Alzheimerjevo boleznijo itd. Takšne osebe potrebujejo več mesecev oziroma več let stalno spremljanje. Toda načelo, ki ga je oblikoval Pij XII., ne more biti zaradi objektivnih razlogov nikoli interpretirano v pomenu, da bolniki v takšnih primerih, kjer resna oskrba predstavlja težko stanje za njihove družine, legitimni razlog za opustitev oskrbe in prepustitev smrti. To ni v skladu z besedami Pija XII., ko je govoril o izrednih sredstvih.

Vse je usmerjeno k zaključku, da je prvi del načela, ki ga je oblikoval Pij XII., potrebno uporabiti v primeru bolnikov v »vegetativnem stanju«. V primeru resnih oziroma težkih bolezni je vedno pravica in dolžnost, da se zagotovi potrebna oskrba za ohranitev zdravja in življenja. Dopolnjevanje cerkvenega učiteljstva, ki skrbno spremlja medicinski razvoj in vprašanja, ki jih ta poraja, popolnoma potrjujejo ta zaključek.

Izjava o evtanaziji, ki jo je objavila Kongregacija za verski nauk 5. maja 1980, pojasnjuje razliko med sorazmernimi in nesorazmernimi sredstvi ter med terapevtskim zdravljenjem in normalno oskrbo bolnika: »Kadar je smrt kljub uporabljenim sredstvom neizogibna, je dovoljeno v vesti sprejeti odločitev in opustiti dejanja, ki bi zgolj podaljšala iztekajoče in težavno življenje. Ob tem pa ne smemo prekiniti dolžnega

zdravljenja, ki ga je deležen bolnik v podobnih primerih.« (IV. del) Še manj pa je mogoče odreči redna sredstva za oskrbo bolniku, ki mu ne grozi takojšnja smrt, kot je to na splošno pri tistih, ki so v »vegetativnem stanju«; pri teh ljudeh bi prekinitev rednih sredstev za oskrbo povzročila smrt.

Papeški svet *Cor Unum* je 27. junija 1981 objavil dokument z naslovom *Nekatera etična vprašanja v primeru zelo bolnih in umirajočih*. V njem je med drugim zapisano: »Ostaja stroga dolžnost, da se za vsako ceno zagotavljajo tista sredstva, ki jih imenujemo 'minimalna', to so tista, ki v običajnih okoliščinah ohranjajo življenje (hranjenje, transfuzija krvi, injekcije itd.). Prekinitev teh minimalnih sredstev bi v praksi pomenila konec bolnikovega življenja« (št. 2.4.4).

V nagovoru udeležencem mednarodnega posveta o oblikah človeške prelevkemije (15. novembra.1985) se je papež Janez Pavel II. skliceval na *Izjavo o evtanaziji* in jasno poudaril, da v duhu načela sorazmerne oskrbe ni mogoče zanikati »zaveze veljavnemu zdravljenju za ohranitev življenja niti podpore z normalnimi sredstvi za zaščito življenja«, ki zanesljivo vsebuje zagotavljanje hrane in vode. Papež je prav tako poudaril, da takšne opustitve niso dovoljene, ker želijo »skrajšati življenje z namenom, da prihranijo trpljenje bolniku ali njegovi družini«.

Leta 1995 je Papeški svet za pastoralo zdravstvenih delavcev objavil *Listino zdravstvenih delavcev*, kjer v 120. številki izrecno izjavlja: »Zagotavljanje hrane in tekočine, tudi na umeten način, je del običajnega zdravljenja bolnika, če to zanj ni neugodno. Prekinitev takšnega zdravljenja lahko pomeni resnično in pravo evtanazijo.«

Papež Janez Pavel II. je v nagovoru skupini ameriških škofov, ki so prišli ad limina 2. oktobra 1998 zelo jasno poudaril: hranjenje in dovajanje tekočine se mora razumeti kot del običajne oskrbe in kot redno sredstvo za ohranjanje življenja. Tega ni mogoče sprejemljivo prekiniti oz. odstraniti, če bi zaradi takšne odločitve bolnik umrl. To bi bila evtanazija zaradi opustitve (prim. točka 4).

V svojem nagovoru udeležencem mednarodnega kongresa z naslovom »Zdravljenje za ohranjanje življenja ter vegetativno

stanje: znanstveni razvoj in etične dileme« je papež Janez Pavel II. 20. marca 2004 potrdil in zelo jasno poudaril, kar je bilo rečeno v prejšnjih dokumentih, in ob tem podal njihovo pravilno interpretacijo. Izpostavil je naslednje točke:

1. »Pojem *trajnega vegetativnega stanja* je bil ustvarjen z namenom, da opiše stanje tistih bolnikov, katerih »vegetativno stanja« traja že več let. V bistvu ni diagnoze, ki bi ustrezala takšni opredelitvi; gre samo za konvencionalno prognostično sodbo, ki se nanaša na dejstvo, da je okrevanje bolnikov, v statističnem smislu, vedno težje glede na vedno daljše obdobje vegetativnega stanja.« (št. 2).¹

2. V odgovor tistim, ki dvomijo o »človeški kvaliteti« bolnikov v »trajnem vegetativnem stanju«, je treba potrditi, da se »neodtujljiva vrednost in osebno dostojanstvo vsakega človeškega bitja ne spreminja glede na to, v kakšnih konkretnih okoliščinah je. *Človek, četudi zelo bolan ali prizadet v izkazovanju svojih višjih funkcij, je in bo vedno človek*, ki ne bo nikoli postal »rastlina« (vegetativen) ali »žival« (animaličen). (št. 3).

3. »Bolna oseba v vegetativnem stanju, čakajoča okrevanje ali pa naravni konec, ima vedno pravico do osnovne zdravstvene oskrbe (hranjenje, dovajanje tekočine, osebna nega, toplina itd.) in preventive pred komplikacijami, ki bi bile povezane s trajnim bivanjem v postelji. Bolnik ima pravico do ustrezne rehabilitacijske oskrbe, ki vključuje spremljanje kliničnih znakov morebitnega okrevanja. Posebej želi poudariti, da predpisovanje vode in hrane, tudi na umeten način, vedno predstavlja *naravna sredstva* za ohranitev življenja in ne *medicinsko dejanje*. Takšno predpisovanje se nadalje mora načeloma razumeti kot *redno* in *sorazmerno*, in je moralno zavezujoče do tiste mere in do tistega časa, ko izkazuje svoj končni namen, ki v tem primeru vključuje zagotavljanje hranjenja bolnika in lajšanje njegovega trpljenja (št. 4).

4. Prejšnje dokumente je treba razumeti v smislu navedbe: »Dolžnost zagotavljanja 'običajne skrbi bolnikom v takšnih primerih' (Kongregacija za verski nauk, str. IV) vključuje uporabo hrane in vode (prim. Papeški svet *Cor Unum*, »Nekatera etična vprašanja v primeru zelo bolnih in umirajočih« št. 2,

4, 4; Papeški svet za pastoralo zdravstvenih delavcev, *Listina zdravstvenih delavcev*, št. 120). Ocena možnosti, ki temelji na vedno bolj oslavljenem upanju, da bi bolnik okreval, kadar je v vegetativnem stanju že več kot eno leto, ne more etično opravičiti ustavitve ali prekinitve *minimalne oskrbe* bolnika, ki vključuje hranjenje in dovajanje tekočine. Smrt iz istradanjem in izžejanjem je dejansko edini možni rezultat takšne ustavitve oz. prekinitve. V tem smislu je končni cilj takšnega dejanja, če je storjeno hote in ob polnem zavedanju, prava in resnična evtanazija z opustitvijo.« (št. 4)

Odgovori, ki jih je dala Kongregacija za verski nauk, nadaljujejo smer navedenih dokumentov Svetega sedeža in še prav posebej nagovora papeža Janeza Pavla II. dne 20. 3. 2004. V njem sta dve temeljni stališči. Najprej je poudarjeno, da je zagotavljanje vode in hrane, tudi z uporabo umetnih sredstev, načeloma vedno redno in sorazmerno sredstvo za ohranitev življenja bolnikov v »vegetativnem stanju«: zato je takšna uporaba zavezujoča, dokler je usmerjena v končni cilj, to je dovajanje tekočine in hranjenje bolnika.« Drugo stališče pa je v tem, da bi morala biti tovrstna redna sredstva za ohranitev življenja zagotovljena tudi tistim, ki so v »trajnem vegetativnem stanju« in ki so osebe s temeljnim človeškim dostojanstvom.

Ko se poudarja, da je predpisovanje hrane in vode *načeloma* moralno zavezujoče dejanje, Kongregacija za verski nauk ne izključuje možnosti, da lahko postane v zelo oddaljenih krajih ali pa hudi revščini umetno zagotavljanje hrane in vode fizično nemogoče, zato *ad impossibilia nemo tenetur*. Kakorkoli že, dolžnost minimalnega zdravljenja, ki je v takšnih primerih mogoča, še vedno ostaja, tako kot zagotavljanje potrebnih sredstev za primerno podporo življenju. Ni mogoče izključiti tudi možnosti, da zaradi zdravstvenih težav bolnik ne more sprejemati hrane in vode in zato v takšnih primerih zagotavljanje tega ni več smiselno. Prav tako ni mogoče izključiti, da v nekaterih redkih primerih umetno hranjenje in dovajanje vode lahko povzročata preveliko trpljenje oziroma telesno neugodje za bolnika, zaradi npr. zapletov, ki so lahko posledica zaradi rabe tovrstnih sredstev.

Ti izjemni primeri pa ne odvezujejo od splošnega etičnega merila, po katerem je zagotavljanje vode in hrane, tudi umetno, vedno *naravno sredstvo* za ohranitev življenja, in ne *oblika zdravljenja*. Takšno zagotavljanje je treba vedno razumeti kot *redno in sorazmerno*, tudi ko se s tem podaljšuje »vegetativno stanje«.

¹ Terminologija, ki opisuje različna obdobja in oblike »vegetativnega stanja«, je še vedno stvar razprave, kar pa ni pomemben razlog za moralno vrednotenje.

KRATICE

Drugi vatikanski cerkveni zbor (1962-1965)

- DH - VS Dignitatis humanae - Izjava o verski svobodi (1965).
GS - CS Gaudium et spes - Pastoralna konstitucija Cerkev v sedanjem svetu (1965).

Drugi dokumenti

- AAS Acta Apostolicae Sedis
CIC - ZCP Codex Iuris canonici - Zakonik cerkvenega prava, Ljubljana 1984.
CCEO – ZZVC Codex Canonum Ecclesiarum Orientalium - Zbirka zakonov Vzhodnih Cerkva.
DV - NDŽ Kongregacija za verski nauk, Donum vitae (22. 2. 1987) - Navodilo Dar življenja (Navodilo o spoštovanju porajajočega se življenja in o dostojanstvu roditve), Cerkveni dokumenti 36, Družina, Ljubljana 1987.
EV - EŽ Janez Pavel II., Evangelium vitae (25. 3. 1995) - Okrožnica Evangelij življenja, Cerkveni dokumenti 60, Družina, Ljubljana 1995.
FC - OD Janez Pavel II., Familiaris consortio (22. 11. 1981) - Apostolsko pismo o družini, Cerkveni dokumenti 16, Družina, Ljubljana 1982.
FR - VR Janez Pavel II., Fides et ratio (14. 9. 1998) - Okrožnica Vera in razum, Cerkveni dokumenti 80, Družina, Ljubljana 1999.
HV – PČŽ Pavel VI., Humanae vitae (25. 6. 1968) - Okrožnica Posredovanje človeškega življenja, Ljubljana 1968.

- MM - MU   Janez XXIII., Mater et Magistra (15. 5. 1961) -
Okrožnica Mati in Učiteljica, Ljubljana 1963
(prim. J. Juhant - R. Valenčič, Družbeni nauk
Cerkve, Mohorjeva družba, Celje 1994, 227-275.
- VS - SR   Janez Pavel II., Veritatis splendor (6. 8. 1993), -
Okrožnica Sijaj resnice, Cerkevni dokumenti 52,
Družina, Ljubljana 1993.

*

KULTURA ŽIVLJENJA NAJ BO TEMELJ RAZISKOVANJA

Spremna beseda

Konec leta 2008 je Kongregacija za verski nauk izdala nov dokument o biomedicinskih postopkih in nekaterih etičnih dilemah z naslovom *Dostojanstvo osebe (Dignitas personae)*. Dokument se neposredno naslanja na predhodne tozadevne dokumente Cerkve. To so: Navodilo *Dar življenja (Donum vitae)*, ki ga je izdala ista kongregacija leta 1987 in obravnava etične dileme, povezane s postopki umetne oploditve. Dalje na okrožnico Janeza Pavla II. *Evangelij življenja (Evangelium vitae, 1995)*, v kateri papež obravnava pojem kulture življenja in nekatera področja medicine in znanosti, kjer je človeško življenje še posebej izpostavljeno. Prav tako se sklicuje na okrožnico Pavla VI. *Posredovanje človekovega življenja (Humanae vitae, 1968)*, ki obravnava vprašanja, povezana s preprečevanjem spočetja. Neposredni povod za izid novega dokumenta *Dostojanstvo osebe* je velik razvoj, ki so ga v zadnjih letih dosegle biomedicinske znanosti, pa tudi številni novi etični problemi, ki postavljajo pod vprašaj temeljno spoštovanje človekovega dostojanstva. Dokument je razdeljen na tri vsebinske sklope, skozi katere Cerkev širi tako imenovano kulturo življenja in spoštovanje človekovega dostojanstva.

V prvem delu navodila Kongregacija za verski nauk poudari pozitivni razvoj medicine pri zdravljenju neplodnosti. Ob tem posebej izpostavi *žrtvovanje človeških zarodkov*, ki postopkov umetne oploditve ne preživijo. Ob tem Kongregacija poudarja, da človeški zarodek ni skupek celic, temveč je že od samega spočetja (od vstopa moške spolne celice v jajčece) človeška oseba z nesmrtno dušo in dostojanstvom in je zato vredna spoštovanja. Dostojanstvo človeške osebe temelji na prepričanju, da je vsako človeško življenje podoba Boga; da je zaradi božjega učlovečenja sveto, in ker smo vsi

ljudje božji otroci. Iz takšnega razumevanja dostojanstva izhaja pravica vsakega človeka, da se njegovo življenje začne v zakonski zvezi in družini, kjer mu ga biološki oče in mati posredujeta s spolnim dejanjem. Razločevanje ljudi oziroma človeških zarodkov na osnovi stopnje razvoja, bioloških danosti in zdravja je etično nesprejemljivo in neskladno s spoštovanjem človekovega dostojanstva. Cerkev je v tem duhu poklicana, da oblikuje vest ljudem tako, da bodo živeli v miru z lastno vestjo, bližnjimi in drugimi.

V luči omenjenih načel in prepričanja dokument obravnava različne etične probleme s področja umetnega posredovanja življenja. Ob tem poudarja, da je zdravljenje neplodnosti legitimno, ko:

spoštuje človeško življenje od spočetja naprej;

pride do spočetja znotraj spolnega odnosa v okviru zakonske zveze moškega in ženske.

Zato so vse oblike zunajtelesne umetne oploditve v epruveti, kjer se uporabljajo spolne celice bodisi zakoncev ali pa darovalcev, vedno etično nesprejemljiva dejanja. Nasprotno pa velja, da je umetna inseminacija (oploditev, osemenitev), ki sledi predhodnemu spolnemu odnosu, legitimna možnost za zdravljenje neplodnosti poročenih zakoncev. Enako velja za druge oblike zdravljenja, npr. hormonske terapije, operacija endometrioze in širjenje jajcevodov. Zakonski pari, ki tudi s pomočjo teh postopkov ne morejo zanositi, so povabljeni, da posvojijo otroke; zdravstvene in državne oblasti pa so poklicane, da posvojitve olajšajo in pravno uredijo, pa tudi, da preventivno delujejo na področju preprečevanja tistih dejavnikov, ki povzročajo neplodnost.

V nadaljevanju dokument predstavi enega največjih problemov na področju zunajtelesne oploditve v epruveti. Gre za povezavo med tovrstnimi tehnikami ter ustvarjanjem in uničevanjem človeških zarodkov. Trenutno velja, da tudi v najboljših zdravstvenih centrih približno 80 % zarodkov propade v postopkih umetne oploditve. V Sloveniji je statistično še vedno potrebno žrtvovati približno šestnajst zarodkov za rojstvo enega otroka, spočetega v epruveti. Zato so tovrstne oblike zdravljenja na prvi pogled sicer res v korist življenja,

ko te postopke pogledamo od blizu, pa dokument izpostavlja izjemno visoko število uničenih zarodkov. Razumljivo je, da tovrstnih postopki ne spoštujejo človeškega življenja in so zato etično nesprejemljivi. Tudi želja neplodnih zakoncev po otrocih ne more upravičiti tovrstnih postopkov, katerih posledica so splavi tolikšnega števila zarodkov.

Poseben problem, ki ga Kongregacija izpostavlja, je zamrzovanje človeških zarodkov. V okviru postopkov umetne oploditve se del ustvarjenih zarodkov zamrzne za potrebe morebitnega vnovičnega zdravljenja oziroma za raziskave. Takšna dejanja ne spoštujejo življenja, zarodek izpostavlja skoraj zanesljivi smrti, poškodbam ter različnim oblikam manipulacij. Pogosto se zgodi, da ti zarodki niso odmrznjeni in »uporabljeni« v postopkih umetne oploditve, temveč veljajo za tako imenovane »pozabljene« odvečne zarodke, ki jih pozneje pustijo umreti oziroma jih porabijo za raziskave. Kongregacija ob tem poudarja, da so zamrznjeni zarodki že človeške osebe, katerim se zgodi krivica, ki je v praksi ni mogoče popraviti. Zato ponovi poziv papeža Janeza Pavla II. vsem znanstvenim avtoritetam in zdravnikom, da razglasijo moratorij na ustvarjanje in zamrzovanje zarodkov.

Naslednji problem, povezan z umetnim posredovanjem življenja, je tako imenovana embrionalna redukcija. Gre za prakso, ko pri zunajtelesni umetni oploditvi lahko pride do večkratne nosečnosti (npr. dvojčkov in trojčkov). V takšnih primerih se starši in zdravniki lahko odločijo za selektivni splav enega ali dveh otrok z namenom, da enemu »povečajo« možnost preživetja. Takšno uničenje nerojenega človeškega življenja je etično vedno nesprejemljivo. Za uresničevanje dobrega nikoli ni dovoljeno uničiti nedolžno človeško življenje.

Na koncu drugega dela navodila Kongregacija izpostavi še problem nove oblike tako imenovanih kemičnih splavov z uporabo kontracepcije. Gre za tabletko, ki ne preprečujejo spočetja, temveč ugnezditev zarodka v maternično steno. V bistvu gre za splav že spočetih zarodkov, ki se ne morejo ugnezditi in normalno razvijati. Kongregacija poudarja, da ima sleherna uporaba tovrstnih sredstev vedno abortiven in zato moralno zelo sporen značaj.

V zadnjem delu dokumenta Kongregacija obravnava občutljiva vprašanja zdravljenja s spreminjanjem človeškega dednega zapisa, kloniranje v reproduktivne in terapevtske namene ter uporabo zarodkovnih izvornih celic. Ob tem posebej poudarja etično sprejemljivost uporabe odraslih matičnih celic; to Cerkev podpira in priporoča za zdravljenje različnih bolezni. Negativno pa se opredeljuje do dveh dilem – do posmrtno uporabe človeških zarodkov za proizvodnjo cepiv in do ustvarjanja hibridov (polčloveških in polživalskih struktur) za potrebe raziskav.

V sklepu dokumenta *Dostojanstvo osebe* Kongregacija poudarja, da je za vsemi prepovedmi, ki jih listina jasno izraža, velika potrditev spoštovanja človeškega življenja. To pa je značilnost kulture, ki jo je pokojni papež Janez Pavel II. poimenoval s pojmom *kultura življenja*. Na svojem pastoralnem obisku v ZDA leta 1993 je v nagovoru novinarjem dejal: *»Kultura življenja pomeni spoštovanje narave in božjega stvarstva. V posebni obliki je to spoštovanje človeškega življenja od spočetja do naravne smrti.«* To misel je še bolj poudaril aprila leta 1995 v svoji okrožnici *Evangelij življenja (Evangelium vitae)*, ko je zapisal: *»To obzorje luči in senc nas mora vse ozavestiti, da smo pred silnim in dramatičnim spopadom med zlim in dobrim, med smrtjo in življenjem, med »kulturo smrti« in »kulturo življenja«. Smo ne samo »pred«, ampak nujno »sredi« takega spopada: vsi smo pritegnjeni in udeleženi z neizogibno odgovornostjo, da se brezpogojno odločamo v prid življenju.«* (28) *»V današnjem socialnem okolju, za katerega je značilen dramatičen boj med »kulturo življenja« in »kulturo smrti«, je treba razvijati močan kritičen čut, zmožen da razlikuje prave vrednote in pristne zahteve.«* (EV 95) S tem namenom omenjeni dokument izraža odločenost katoličanov, da varujemo človeško življenje od spočetja do naravne smrti, prav tako pa daje odločno podporo tistemu znanstvenemu razvoju, ki promovira vrednost in dostojanstvo slehernega človeka, rojenega in nerojenega, pa tudi zdravega in bolnega.

*dr. Tadej Strehovec, OFM
asistent pri katedri za moralno teologijo
Teološka fakulteta Univerze v Ljubljani*

KAZALO

Kongregacija za verski nauk

DOSTOJANSTVO OSEBE.

NAVODILO O NEKATERIH BIOETIČNIH VPRAŠANJIH

UVOD..... 5

Prvi del

ANTROPOLOŠKI, TEOLOŠKI IN ETIČNI VIDIKI..... 9

Drugi del

NOVA VPRAŠANJA A PODROČJU REPRODUKCIJE..... 15

Postopki v pomoč plodnosti..... 15

Oploditev in vitro in namerno uničevanje zarodkov..... 17

Vnos moške spolne celice v citoplazmo jajčne celice..... 19

Zamrzovanje zarodkov.....20

Zamrzopvanje jajčec.....22

Zmanjševanje števila zarodkov.....22

Preugnezditvena diagnoza.....23

Nove oblike prestrezanja in prepečevanja nosečnosti.....25

Tretji del

NOVI NAČINI ZDRAVLJENJA,

ZDRUŽENI Z MANIPULACIJO Z ZARODKI.....27

Gensko zdravljenje.....27

Kloniranje človeka.....29

Uporaba izvornih celic v zdravstvene namene.....31

Poskusi križanja.....33

Uporaba človeškega »biološkega materiala«, pridobljenega na nedopusten način.....34

SKLEP.....39

DODATEK

ODGOVOR NA NEKATERA VPRAŠANJA, POVEZANA Z UMETNIM DOVAJANJEM HRANE IN VODE.....43

KRATICE.....	51
Tadej Strehovec KULTURA ŽIVLJENJA NAJ BO TEMELJ RAZISKOVANJA.....	53
KAZALO	57

Zbirka CERKVENI DOKUMENTI

1. Papeški govori v Mehiki. Poslanica škofov iz Pueble (1979)
2. Janez Pavel II., Okrožnica Človekov Odrešenik (1979)
3. Papež Janez Pavel II., Na Poljskem (1979)
4. Veselje in veličina življenja (1980)
5. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o katehezi (1980)
6. Janez Pavel II., Na Irskem in v ZDA (1980)
7. Janez Pavel II., Afriški govori (1980)
8. Janez Pavel II., Govor v UNESCO (1980)
9. Janez Pavel II., Sveti Benedikt (1981)
10. Janez Pavel II., Okrožnica o božjem usmiljenju (1981)
11. Janez Pavel II., V ZR Nemčiji (1981)
12. Janez Pavel II., Na daljnem Vzhodu (1981)
13. Janez Pavel II., Okrožnica o človeškem delu (1981)
14. Mednarodno leto prizadetih (1982)
15. Redovniki v Cerkvi (1982)
16. Janez Pavel II., Apostolsko pismo o družini (1982)
17. Janez Pavel II., Sveto leto odrešenja (1983)
18. Duhovni poklici (1983)
19. Nemški in francoski škofje o miru (1984)
20. Janez Pavel II., V Avstriji (1984)
21. Janez Pavel II., Apostolsko pismo o odrešenjskem trpljenju (1984)
22. Smernice za vzgojo človeške ljubezni (1984)
23. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o redovništvu (1984)
24. Navodilo o teologiji osvoboditve (1984)
25. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o pokori in spravi (1985)
26. Janez Pavel II., Apostolsko pismo vsem mladim sveta (1985)
27. Janez Pavel II., Okrožnica apostola Slovanov (1985)
28. Dostojanstvo človeka, Bioetika (1985)
29. VI. simpozij evropskih škofov (1986)
30. Škofovska sinoda: 20 let koncila (1986)
31. Navodila o krščanski svobodi in osvoboditvi (1986)
32. Janez Pavel II., Okrožnica o Svetem Duhu (1986)
33. Kristološka vprašanja (1987)
34. Janez Pavel II., Okrožnica o Odrešenikovi Materi (1987)
35. Ekleziološka vprašanja (1987)
36. Navodilo o daru življenja (1987)
37. Janez Pavel II., Okrožnica o skrbi za socialno vprašanje (1988)
38. Tisoč let krščanstva v Rusiji (1988)
39. Veselo oznanilo evangelija in vzgoja v veri (1989)
40. Janez Pavel II., Apostolsko pismo o dostojanstvu žene (1989)
41. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda o krščanskih laikih (1989)
42. Mir v pravičnosti (1989)
43. Škofje ZDA – Papeški svet: AIDS (1990)
44. O meditaciji: Študij cerkvenih očetov (1990)

45. Janez Pavel II., Okrožnica Ob stoletnici (1991)
46. Janez Pavel II., Okrožnica Odrešenikovo poslanstvo (1991)
47. MSK: Kateheza odraslih v krščanski skupnosti (1991)
48. Janez Pavel II., Apostolska spodbuda Dal vam bom pastirjev (1992)
49. Škofovska sinoda o Evropi: Katoličani v Evropi (1992)
50. Papeški svet za družbeno obveščanje: Na pragu novih časov (1992)
51. Mednarodna teološka komisija: Eshatološka vprašanja (1993)
52. Janez Pavel II., Okrožnica Sijaj resnice (1994)
53. Ekumenski pravilnik (1994)
54. Janez Pavel II., Pismo družinam (1994)
55. Carlo Maria Martini, Cerkev in javna glasila (1994)
56. Direktorij za službo in življenje duhovnikov (1994)
57. Bratsko življenje v skupnosti (1994)
58. Janez Pavel II., Apostolsko pismo V zarji tretjega tisočletja (1995)
59. Cerkev in kultura (1995)
60. Janez Pavel II., Okrožnica Evangelij življenja (1995)
61. Komisija Pravičnost in mir pri SSK, Izjave (1995)
62. Mednarodno leto žensk (1996)
63. Janez Pavel II., Okrožnica Da bi bili eno (1996)
64. Janez Pavel II., Govori v Sloveniji (1996)
65. Janez Pavel II., Posinodalna apost. spodbuda Posvečeno življenje (1996)
66. Papeški svet za družino, Človeška spolnost – resnica in pomen (1996)
67. Janez Pavel II., Govor na 50. generalni skupščini OZN (1996)
68. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Luč z Vzhoda (1996)
69. Papeški odbor za medn. evhar. kongrese: Evharistija in svoboda (1997)
70. Janez Pavel II., Papeški svet za družino, Zakrament sprave (1997)
71. Papeški svet za družino, Priprava na zakon (1997)
72. Papeški svet za družbeno obveščanje, Etika oglaševanja (1997)
73. CEI, Direktorij družinske pastorale za Cerkev v Italiji (1997)
74. Navodilo o sodelovanju laikov pri službi duhovnikov (1998)
75. Splošni pravilnik za katehezo (1998)
76. Novi duhovni poklici za novo Evropo (1998)
77. Spominjamo se: Premišljevanje o holokavstu (1998)
78. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Gospodov dan (1998)
79. Janez Pavel II., Skrivnost učlovečenja (1999)
80. Janez Pavel II., Okrožnica Vera in razum (1999)
81. CEI, Načrtovanje novih cerkva in Preureditev cerkva (1999)
82. Janez Pavel II., Pismo umetnikom (1999)
83. Papeški svet za laike, Dostojanstvo starejših ljudi (1999)
84. Janez Pavel II., Pismo starejšim (1999)
85. Papeški svet za kulturo, Za pastoralo kulture (2000)
86. Kongregacija za duhovščino, Duhovnik za tretje tisočletje (2000)

87. Papeška bilična komisija, Interpretacija Svetega pisma v Cerкви (2000)
88. Papeški svet za past. zdravstvenih delavcev, Listina zdravstvenih delavcev (2000)
89. Papeški svet za družbeno obveščanje, Etika v družbenem obveščanju (2000)
90. Izjava socialne komisije francoskih škofov, Rehabilitirati politiko (2001)
91. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Ob začetku novega tisočletja (2001)
92. Kongregacija za nauk vere, Navodilo o molitvi za ozdravljenje (2001)
93. Papeški svet za družino, Zakon, družina in zunajzakonske skupnosti (2001)
94. Kongregacija za bogoslužje, Splošna ureditev rimskega misala (2002)
95. CEI, Kako oznanjati evangelij v svetu, ki se spreminja (2002)
96. Papeški svet za družbeno obveščanje, Cerkev in internet (2002)
97. Papeška komisija za kulturne dobrine, Cerkev in kulturne dobrine (2002)
98. Janez Pavel II., Apostolsko pismo Rožni venec Device Marije (2002)
99. Kongregacija za duhovščino, Duhovnik, pastir in voditelj župnijskega občestva (2002)
100. Kongregacija za ustanove posvečenega življenja, Znova začeti pri Kristusu (2003)
101. Janez Pavel II., Okrožnica Cerkev iz evharistije (2003)
102. Kongregacija za bogoslužje in za zakramente, Direktorij za ljudske pobožnosti in bogoslužje (2003)
103. Janez Pavel II., Posinodalna apostolska spodbuda Cerkev v Evropi (2003)
104. Papeški svet za kulturo, Jezus Kristus prinašalec žive vode (2003)
105. Papeški svet za pastoralo zdravja, Cerkev, mamila in odvisnost (2004)
106. Kongregacija za katoliško vzgojo, Stalni diakoni (2004)
107. Kongregacija za verski nauk, Pismo o sodelovanju moških in žensk (2004)
108. Kongregacija za bogoslužje, Navodilo o zakramentu odrešenja (2004)
109. Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih, Navodilo Kristusova ljubezen do migrantov (2005)
110. Papeška biblična komisija, Judovsko ljudstvo in njegovi sveti Spisi v krščanskem Svetem pismu (2005)
111. Papež Benedikt XVI., Homilije in govori (2005)
112. Papež Benedikt XVI., Okrožnica Bog je ljubezen (2006)
113. Papež Pij XII., Okrožnica o češčenju Presvetega Srca Jezusovega Haurietis aquas in gaudio (1956–2006)

114. Papež Benedikt XVI., Apostolsko potovanje na Bavarsko (2006)
115. Papež Benedikt XVI., Posinodalna apostolska spodbuda Evharistija – zakrament ljubezni (2007)
116. Papež Benedikt XVI., Apostolsko pismo – Motuproprij Summorum pontificum (2007)
117. Slovenska škofovska konferenca, Nova ureditev Cerkve v Sloveniji leta 2006 (2007)
118. Papež Benedikt XVI., Okrožnica Rešeni v upanju (2008)
119. Papeški svet za pastoralo migrantov in potujočih, Navodilo o pastoralni oskrbi ljudi na cesti (2008)
120. Italijanska škofovska konferenca, Šport in krščansko življenje (2008).
121. Papež Benedikt XVI., Pastoralni obisk v ZDA (2008).
122. Kongregacija za ustanove posvečenega življenja..., Služba oblasti in pokorščina (2008).
123. Marc card. Ouellet, Evharistija, Božji dar za življenje sveta (2009).
124. Papeška biblična komisija, Sveto pismo in morala (2009).
125. Kongregacija za verski nauk, Dostojanstvo osebe. Navodilo o nekaterih bioetičnih vprašanjih (2009)

